HITLERS
Derde Rijk

Nummer 7

Alle verschrikkelijke geheimen onthuld

De SS-staat
Himmlers privé-rijk

Kreta
Aanval door paratroepers

Spoorgeschut
Hitlers Superkanonnen

Concentratiekampen
Het terreurnetwerk van de nazi's

HITLERS Derde Rijk

Deel 7 Inhoud

Geheim Hitler-archief 31 t/m 36

Hitlers; Bondgenoten

De Holocaust 39 t/m 42

Rassenwetten; Gelegaliseerde Jodenhaat

In het Derde Rijk 37 t/m 42

De staat

Nazi Verschrikkingen 29 t/m 36

Concentratiekampen; Netwerk van de dood en onderdrukking

Hitlers handlangers 23 t/m 26

Erwin Rommel; De woestijnvos

Hitlers veldslagen 45 t/m 50

Luchtlandingen op Kreta

Hitlers oorlogsapparaat 45 t/m 50

Hitlers Superkanonnen

Nazi-symbolen 27 t/m 30

Medailles en onderscheidingen (deel 1)

A tot Z van het Derde Rijk 25 t/m 28

Frauenschaften - Gelb, Fall

Fotoverantwoording

Geheim Hitler Archief 31: Aerospace Publishing, Topham Picturepoint; **Geheim Hitler Archief 32:** Aerospace Publishing, AKG London, Popperfoto; **Geheim Hitler Archief 33:** Popperfoto; **Geheim Hitler Archief 34:** Topham, AKG; **Geheim Hitler Archief 35:** AKG; **Holocaust 39:** US Holocaust Memorial Museum; **Holocaust 40:** Peter Newark's Historical Pictures; **Holocaust 41:** Aerospace, AKG; **In het Derde Rijk 37:** AKG, Peter Newark; **In het Derde Rijk 38:** AKG, Aerospace; **In het Derde Rijk 39:** Peter Newark, Bundesarchiv; **In het Derde Rijk 40:** Peter Newark, Aerospace; **In het Derde Rijk 41:** Aerospace, USHMM; **In het Derde Rijk 42:** Peter Newark; **Nazi verschrikkingen 29:** Aerospace; **Nazi verschrikkingen 30:** AKG; **Nazi verschrikkingen 31:** Topham, AKG; **Nazi verschrikkingen 32:** AKG; **Nazi verschrikkingen 33:** Topham; **Nazi verschrikkingen 34:** Topham; **Nazi verschrikkingen 35:** Topham; **Nazi verschrikkingen 36:** Libary of Congress Map Division; **Hitlers handlangers 23:** Aerospace; **Hitlers handlangers 24:** Aerospace; **Hitlers handlangers 25:** Aerospace, Bundesarchiv; **Hitlers handlangers 26:** Aerospace, Popperfoto; **Hitlers veldslagen 45-50:** Aerospace; **Hitlers Oorlogsapparaat 45-50:** Aerospace; **Nazi symbolen 27-30:** Aerospace; **A tot Z 25-28:** AKG, Popperfoto, Aerospace, Topham.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt in welke vorm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Midsummer Books Ltd. Alle rechten voorbehouden. Deze uitgave mag niet in gewijzigde vorm of tegen een hogere prijs dan de aanbevolen verkoopprijs uitgeleend, wederverkocht, verhuurd of op andere wijze op commerciële basis aangeboden worden.

© 2001 Maxwell B.V.
© 2001 Midsummer Books
Brightstar Publicing plc. 2001

Hitlers Bondgenoten

Volgens Hitler had hij de weg naar de top op eigen kracht afgelegd. Maar hij zou nooit aan de macht zijn gekomen als hij niet op allerlei manieren, bewust of onbewust, gesteund was.

Boven:
Adolf Hitler poseert met een aantal nazi-kopstukken voordat hij aan de macht kwam. Onder hen bevinden zich Hermann Goering, Heinrich Himmler, Joseph Goebbels en Wilhelm Frick.

DE leden van de KPD, de Duitse communistische partij, wisten het zeker: Hitler was een hol vat, een rumoerig werktuig dat door de rijke industriëlen gebruikt werd om de arbeidersklasse te bespelen. De meer gematigde sociaal-democraten van de SPD waren het daarmee eens. Ook na de oorlog is Hitler door linkse schrijvers steeds weer met dezelfde marxistische visie bekeken. Maar dankte Hitler zijn macht echt aan de top van het bedrijfsleven?

In *De Scarlatti-erfenis* van Robert Ludlum wordt Hitler aan de macht gebracht door een samenzwering van internationale financiers. Ook paus Pius XII wordt in verband gebracht met een dergelijke samenzwering: als pauselijk nuntius in Duitsland van 1929 tot 1939 schijnt hij miljoenen marken in nazi-fondsen gesluisd te hebben. Ook het leger had belang bij de nazi's die zich uitspraken tegen de communisten en een oorlogszuchtig nationalisme predikten.

EENZAME LEIDER

Hitler zei zelf dat hij geen bondgenoten had. De nazi's schilderden hem af als de eenzame leider die tegen een enorme overmacht had gevochten om zijn boodschap voor het nieuwe Duitsland te

Hieronder:
In de begindagen ontleende de nazi-partij enige legitimiteit aan de actieve steun van generaal Erich von Ludendorff.

Hierboven:
Leden van de 'Raad van soldaten' in Berlijn in 1919 versterkten de geruchten over een communistische coup en bereidden daarmee onbewust de weg voor de opkomst van extreem rechts.

verkondigen en die uiteindelijk op wilskracht de weg vrijmaakte voor de nazi-revolutie. De waarheid was echter heel anders. Hitler had drie soorten bondgenoten in Duitsland. Ten eerste waren er de mannen die de nazi-partij in de periode 1920-23 bestuurden en haar ook na de mislukte putsch in München in leven hielden. Dankzij hen had de organisatie zich tot een nationale politieke macht kunnen ontwikkelen toen de depressie in 1929 toesloeg. Ten tweede waren er losse personen en groeperingen die de partij op kritieke momenten bijstonden en die er in achterkamertjes voor zorgden dat Hitler in januari 1933 tot rijkskanselier benoemd werd. Ten derde waren er de bondgenoten tegen wil en dank: individuen en organisaties die Hitler hielpen zonder dat zelf te beseffen, zoals de linkse partijen die ongewild bijdroegen aan het succes van de nazi's. En waarom besloot president Von Hindenburg, die aan het andere eind van het politieke spectrum stond, alsnog de macht over te dragen aan de man die hij ooit spottend 'de Boheemse korporaal' genoemd had?

HULP VANUIT DE PARTIJ

Binnen de NSDAP was het vooral Hermann Goering die Hitler in contact bracht met potentiële sympathisanten in de hogere kringen. Joseph Goebbels daarentegen bleek heel sterk in het uitlokken van tegenstanders en bood zo prima tegengas aan de communisten. Ernst Röhm slaagde er bijna in de *Reichswehr* buiten spel te zetten: zijn SA groeide uit tot een geduchte paramilitaire organisatie. Aan Gregor Strasser is te danken dat de partij zich op nationale schaal ontwikkelde. Hij was de contactpersoon en organisator die op de achtergrond alles coördineerde. Hitler sprak de massa aan met zijn bevlogen toespraken, maar nadat hij de oorspronkelijke kopstukken uit de NSDAP gewerkt had, liet hij het bestuur over de partij volledig aan anderen over.

Het gerucht dat Hitler door het Duitse bedrijfsleven gesponsord werd, wordt vaak toegeschreven aan de KPD of aan naoorlogse marxistische geschiedschrijvers, maar het was de perschef van de nazi's, Otto Dietrich, die beschreef hoe Hitler heel Duitsland door reisde om mannen en vrouwen uit alle rangen en standen, waaronder industriëlen en bankiers, voor zijn zaak te winnen. En een aantal kopstukken uit het Duitse bedrijfsleven investeerde inderdaad in Hitler.

Boven:
Hitler is slechts een van de rechtse leiders tijdens een nationalistische bijeenkomst in Neurenberg in 1923. Op zijn weg naar de top wist hij zijn rivalen voor zich te winnen - of uit de weg te ruimen.

Deze fondsen werden gecoördineerd door de industrieel Wilhelm Keppler, die als dank daarvoor na 1933 verschillende regeringsfuncties kreeg en uiteindelijk tot staatssecretaris voor buitenlandse zaken benoemd werd. (In 1946 werd hij voor oorlogsmisdaden veroordeeld. Hij zat twee jaar uit van een gevangenisstraf van tien jaar en stierf in 1960).

STEUN VAN HET BEDRIJFSLEVEN

Maar hoewel de schenkingen van de 'Keppler-kring' nuttig waren, waren ze niet voldoende om de hele nazi-partij van de nodige financiële middelen te voorzien. Het belangrijkste lid van Kepplers groep was de president van de Reichsbank, Hjalmar Schacht, die Hitler vanaf 1930 steunde en die door de nazi's na 1933 opnieuw in zijn functie benoemd werd. Hij zorgde ervoor dat een aantal industriëlen in het Rijnland zich ertoe lieten overhalen de verkiezingscampagne van de NSDAP mede te financieren. Keppler en zijn consorten deden hun macht ook gelden tijdens de politieke crisis in de herfst van 1932. Op 19 november ontving president Von Hindenburg een petitie waarin geëist werd dat hij Hitler tot rijkskanselier zou benoemen. Onder de 20 ondertekenaars bevond zich echter slechts één prominente industrieel: de staal- en wapengigant Fritz Thyssen. De rest waren minder hooggeplaatste grootgrondbezitters en zakenmensen.

Zelfs nu de laatste dagen van de Weimarrepubliek geteld waren, steunde de meerderheid van de Duitse industriëlen, bankiers en grootgrondbezitters nog steeds Hitlers rivaal Von Papen. Hoewel een aantal van hen ook financiële bijdragen verstrekte aan de NSDAP, schonken ze - op dat moment - nog geen grote bedragen aan Hitler. Ze zagen hun schenkingen als een soort politieke verzekering en dachten dat het verstandig was in de conservatieve, rechtse partijen te investeren.

BONDGENOTEN TEGEN WIL EN DANK

Zonder het zelf te beseffen, dienden ook de twee linkse partijen in de Reichstag de zaak van Hitler. De communistische KPD was zo groot dat de kiezers uit de middenklasse en het

Hitler brengt een bezoek aan het Ruhrgebied in het gezelschap van algemeen directeur Voegler (uiterst links) van de Vereinigte Stahlwerke en grootaandeelhouder Fritz Thyssen (achter Hitler).

Sponsors van de nazi-partij

De Duitse industriëlen speelden een belangrijke rol bij de opkomst van Adolf Hitler. Dit was niet zo zeer omdat ze in zijn boodschap geloofden, maar vooral omdat ze in de nazi's het ideale middel zagen om onder de gehate Weimarrepubliek uit te komen.

In de krachtige Duitse industrie was de relatie tussen werkgevers en werknemers nog zeer ouderwets. De industriëlen en hun bedrijfsleiders verlangden respect en gehoorzaamheid van hun arbeiders. Door de idealistische grondwet die ten grondslag lag aan de Weimarrepubliek werd deze situatie bedreigd. De arbeiders kregen hiermee namelijk het recht op arbeid tegen een redelijk salaris. Door nieuwe bepalingen als collectieve arbeidsovereenkomsten en verplichte arbitrage bij geschillen had men het grootkapitaal nog verder van zich vervreemd, en vanaf halverwege de jaren 20 stelden dezen alles in het werk om het oude systeem te herstellen.

Hitler richtte zich vanaf 1931 pas serieus op het bedrijfsleven. In 1932 had hij de eerste industriëlen al voor zich gewonnen, ondanks de antikapitalistische houding van de nazi-partij. Gekleed in een donker, zakelijk pak speelde hij de rol van rechts-conservatieve politicus en wist hij een aantal vooraanstaande bankiers en industriëlen ervan te overtuigen dat de nazi's de enige remedie boden tegen de dreiging van het communisme.

Hij had niet onmiddellijk succes, maar sprak voor een gewillig publiek. Tegen het eind van 1932 waren de meest prominente Duitse miljonairs achter de schermen bezig om Hitler tot rijkskanselier benoemd te krijgen en begon het geld binnen te stromen bij de nazi-partij. In januari 1933 werd de nazi-leider benoemd tot hoofd van de regering en zegden diverse belangrijke industriëlen, onder aanvoering van Gustav Krupp, de Führer hun onvoorwaardelijke steun toe.

Rechtsboven:
Fritz Thyssen was al voor de couppoging in München een van de eerste Duitse grootindustriëlen die de nazi's steunde.

Rechts en hieronder:
Gustav Krupp von Bohlen und Halbach had de leiding over het grootste industriële concern van Duitsland. Hij schaarde zich pas in februari 1933 volledig achter de nazi's, maar haalde de verloren tijd toen ruimschoots in. Het bedrijf Krupp, dat groot geworden was in de zware industrie en als wapenfabrikant, profiteerde sterk van de herbewapening van Duitsland.

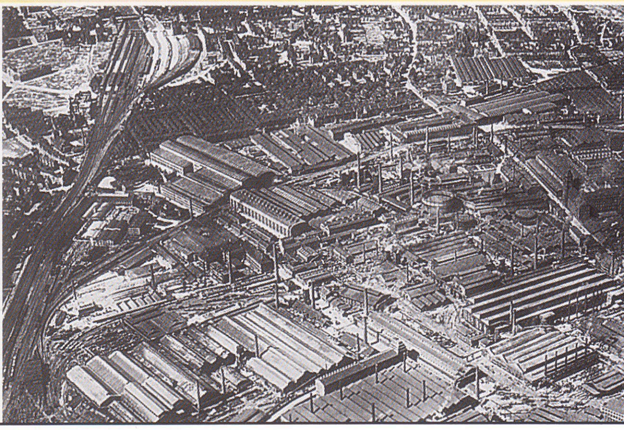

Hitler en de kerk

De suggestie dat de katholieke kerk Hitler in het geheim gefinancierd zou hebben, werd al in 1944 geopperd. Tijdens een onderzoek door de inlichtingendienst van het Amerikaanse leger viel op hoe snel de SA in het kielzog van de depressie van 1929 gegroeid was. Men vroeg zich af hoe de nazi's de bruinhemden hun dagelijkse loon van 1 mark en 25 pfennig hadden kunnen betalen. Over de periode 1930 - 1933 moest dit in totaal meer dan $ 93 miljoen gekost hebben en dat was heel wat meer dan wat Hitler met zijn toespraken verdiende! In hetzelfde onderzoek werd opgemerkt dat de financiële steun die het Vaticaan onder het verdrag van Lateranen uit 1929 van de fascistische regering in Italië kreeg $ 92,5 miljoen was - waarmee men impliciet aangaf dat het Vaticaan de fondsen verstrekt had. Bovendien had Hitler slechts zes maanden nadat hij was aangetreden al het Rijksconcordaat met het Vaticaan getekend, waarin hij beloofde zich niet te zullen bemoeien met de katholieke kerk in Duitsland en de katholieken in vrijheid hun geloof te laten belijden. We moeten hierbij echter wel aantekenen dat er geen bewijzen bestaan voor enige steun van de kerk aan de nazi's. Vanuit Hitlers standpunt is het ondertekenen van het concordaat gemakkelijk te begrijpen. Hij was zich sterk bewust van het belang van goede relaties met de kerk, aangezien de bakermat van de nazi's in het katholieke Beieren had gelegen. Ondertekening van het concordaat kostte hem niets en zorgde ervoor dat de katholieke kerk, met uitzondering van enkele dapperen zoals bischop Von Galen van Münster, zich stil zou houden over de misdaden van de nazi's. Zelfs nadat de bewijzen voor de holocaust aan het licht kwamen, bleef de paus zwijgen. Als gevolg daarvan is Eugenio Pacelli, beter bekend als paus Pius XII, de meest controversiële kerkvader in de moderne geschiedenis geworden.

Hierboven:
Generaal Kurt von Schleicher en Franz von Papen maakten een ernstige inschattingsfout toen ze dachten dat ze Hitler wel naar hun hand konden zetten en hem uitnodigden aan de regering deel te nemen.

bedrijfsleven er bang voor waren en dat de Reichswehr in het geheim al oefende om een eventuele communistische revolutie af te kunnen slaan. De KPD maakte er geen geheim van met Moskou te sympathiseren. Maar deze partij werd nooit groot genoeg om via de verkiezingen of een volksopstand de macht over te nemen.

De Duitse sociaal-democraten (de SPD) slaagden er nooit in de schijnbare tegenstelling in hun naam op te helderen, laat staan dat ze er toe in staat waren de problemen van Duitsland na WO I op te lossen. Het was duidelijk dat de maatregelen die zij voorstonden alleen ten goede zouden komen aan het industriële proletariaat. Voor de boerenknechten, de eerste slachtoffers van de landbouwcrisis die voorafging aan de depressie in Duitsland, hadden ze geen passend antwoord. Als stedelijke partij bleven zij zich voorbereiden op de - in hun ogen onvermijdelijke - val van het kapitalisme. Inflexibel als zij waren, weigerde de SPD aan de regering deel te nemen tijdens de politieke crisis in 1930.

Onder:
Als president van de Reichsbank was Hjalmar Schacht (hier links van Hitler) een belangrijke medestander van de nazi's in de jaren voordat de nazi's de macht grepen.

Hitler, het leger & de rechters

President von Hindenburg in conclaaf met generaal Von Seeckt.Hoewel Von Hindenburg Hitler verachtte, liet hij zich in 1933 overhalen hem tot rijkskanselier te benoemen.

Twee instanties in de Weimarrepubliek werkten in het voordeel van Hitler. De rechterlijke macht bleek zeer gunstig gestemd jegens rechtse extremisten, zoals bleek tijdens de rechtszaken tegen SA-mannen die tijdens straatgevechten hun tegenstanders vermoord hadden en tijdens het proces tegen Hitler na de mislukte coup van 1923. De standaard werd hier gezet: rechter Georg Neithardt liet zijn rechtszaal als politiek theater gebruiken. Hitler kon de rechters gemakkelijk bespelen omdat hij wist dat de helft van de Beierse regering op de een of andere manier bij deze couppoging betrokken was geweest. De straffen die opgelegd werden voor de gewelddaden in november 1923 - waarbij vier politiemensen gedood, SPD-raadsleden gegijzeld, het kantoor van een krant platgebrand en zo'n 14 miljard mark gestolen werden - waren zo licht dat zelfs andere rechtse partijen in Beieren dit gênant vonden. De rechter ging helemaal voorbij aan het feit dat Hitler nog steeds een voorwaardelijke straf had voor opruiing in 1922. Eigenlijk had hij daarom veroordeeld moeten worden tot een lange gevangenisstraf of deportatie, of allebei. Het politieke geweld nam nog verder toe tussen 1930 en 1933 en sloeg van de grote steden over naar het platteland. In 1932 durfde Hitler al openlijk bezwaar aan te tekenen tegen de veroordeling van vier SA-mannen die op heterdaad betrapt werden na de brute moord op een aanhanger van de communistische partij. Hun doodstraf werd als gevolg daarvan in een lichtere straf omgezet.

Het leger

Formeel gezien stond de Reichswehr nooit achter Hitler; de aristocratische officieren keken neer op deze voormalige onderofficier. Maar hun afkeer van de Weimarrepubliek was even groot. Het leger wilde zich eigenlijk niet aan één partij verbinden, maar was bezig met het hogere concept van 'het eeuwige Duitse Rijk'. Graaf Colmar von der Goltz sprak namens een hele generatie generaals met blauw bloed toen hij in 1924 een brief schreef aan generaal Von Seeckt en hem zijn steun aanbood. Volgens hem ging het erom of de Reichswehr "een nationaal en onafhankelijk instrument [blijft] dat boven de partijen staat voor het hele vaderland, of dat het afzakt tot de positie van een zielloos huurlingenleger in de handen van steeds wisselende regeringen." Het was duidelijk dat deze krijgsheren even weinig ophadden met de parlementaire democratie als met het communisme. Het leger wilde een autoritair regime -en kreeg dat ook in 1933. Helaas voor de Reichswehr waren er op dat moment geen generaals met een zuidelijk temperament die direct wilden ingrijpen in de politiek: in Duitsland was er geen Francisco Franco, die met zijn tanks de straten van Berlijn innam. De meeste leden van het opperbevel keken vanaf de zijlijn toe, zonder een keuze vóór of tegen de republiek te maken. De enige generaal die politiek actief was, was generaal Kurt von Schleicher, een leugenachtige intrigant, door wiens toedoen de conservatieve rechtse bewegingen aan het eind van 1932 in twee groepen verdeeld zouden worden. Door hun gebrek aan inzicht, zagen de militairen ook de dreiging van de SA te laat onder ogen en moesten ze erkennen dat ze in geval van een burgeroorlog niet in staat zouden zijn de strijd aan te binden met de paramilitaire legioenen van Röhm en tegelijkertijd de landsgrenzen tegen een buitenlandse agressor te verdedigen.

Rechts:
Door Hitler zou het leger zich kunnen herbewapenen en weer op sterkte kunnen komen.

Hierboven:
Een oefening van de Reichswehr in de jaren 20. Het leger was een van de machtigste elementen van de Duitse maatschappij en er was Hitler veel aan gelegen hun steun te krijgen.

WAARSCHUWENDE WOORDEN

"Deze afschuwelijke man stort ons rijk in de afgrond en zal onvoorstelbare rampspoed afroepen over onze natie. Toekomstige generaties zullen jou in je graf nog verwijten wat je gedaan hebt." Woorden van deze strekking werden door generaal Erich von Ludendorff aan zijn voormalige wapenbroeder, president Von Hindenburg, geschreven nadat die Hitler tot rijkskanselier benoemd had. Dit was een onverwacht blijk van inzicht van de man die een vrijwel dictatoriale macht had genoten in 1917 en 1918 en die tijdens de mislukte coup van 1923 met de nazi's was opgetrokken. In 1933 had Von Ludendorff zijn geloofwaardigheid weliswaar volledig verspeeld, maar het leek wel of Von Hindenburg zijn verstand verloren had. Hij was al 86 en zijn gezondheid liet te wensen over. Waar hij voordien hardnekkig had geweigerd Hitler tot rijkskanselier te benoemen - en al helemaal niet zonder een parlementaire meerderheid -, gaf de veldmaarschalk op 30 januari 1933 toch bij. Men zou kunnen stellen dat de man die ervoor zorgde dat Von Hindenburg van mening veranderde uiteindelijk Hitlers grootste bondgenoot was, maar zelf besefte deze persoon dat absoluut niet. Franz von Papen was in juni 1932 tot rijkskanselier benoemd, maar tijdens de verkiezingen later dat jaar werd de ware aard van zijn coalitie blootgelegd: het was een 'kabinet van baronnen'. Dit kabinet kon op weinig steun van het volk rekenen, en ook in de Reichstag zaten maar weinig partijen die dit kabinet gunstig gezind waren. Met tegenzin ontsloeg Von Hindenburg het kabinet Von Papen op 3 december, waarna de politieke toekomst van Duitsland in de weken daarop achter gesloten deuren bezegeld werd. Von Papen maakte de grootste politieke inschattingsfout in de moderne geschiedenis door de functie van vice-kanselier onder Hitler te aanvaarden, in de volle overtuiging dat hij samen met zijn aristocratische medestanders er wel toe in staat zou zijn Adolf Hitler naar zijn hand te zetten.

Men gaat er algemeen vanuit dat als Hitler niet op dat moment aan de macht was gekomen, de nazi-beweging uiteengevallen zou zijn, omdat Hitler zijn beloftes niet waar leek te kunnen maken. Door Hitlers weigering eerder in 1932 in het kabinet zitting te nemen, daalde het aantal stemmen voor de nazi-partij in november. Het motto van Cesare Borgia 'keizer of niets' ging ook op voor Hitler. Dankzij Von Papen wierp Hitlers alles-of-niets-beleid echter toch zijn vruchten af.

RASSENWETTEN
GELEGALISEERDE JODENHAAT

September 1935. Voor het eerst in vier eeuwen was de Reichstag bijeengeroepen voor een vergadering in Neurenberg. De Führer had een belangrijke mededeling.

De wetten die Hitler in Neurenberg afkondigde, moesten een wettelijke basis bieden voor het antisemitisme in Duitsland. Door rassendiscriminatie te institutionaliseren, hoopte hij de heethoofden binnen de partij tevreden te stellen en wilde hij verder straatgeweld tegengaan.

De SA en bepaalde extreme elementen binnen de NSDAP wilden de 'nazi-revolutie': en wel meteen! Regelmatig ontvoerden en vermoordden zij joden of pleegden zij in het openbaar geweld tegen hen. Dit was wat de nazi-leiders de laatste tien jaar gepredikt hadden. Nu Hitler al twee jaar rijkskanselier was, wilden de radicale antisemieten niet langer wachten. De meerderheid van het Duitse volk deed hier niet aan mee. Zowel de Gestapo als de verboden, ondergrondse sociaal-democraten (*sopade*) vonden dat de agressie tegen joden te ver ging en een negatief effect had op de steun voor het naziregime. Aansporingen om bedrijven met joodse eigenaren te boycotten werden door het leeuwendeel van de bevolking genegeerd. Dit falen was een vernedering voor de partij. De openbare mishandeling van hulpeloze slachtoffers door de knokploegen van de SA (een typische verhouding was 1000 SA-'helden' tegen 35 onbewapende joden) werd unaniem veroordeeld.

ANTI-JOODSE GEVOELENS

De publieke opinie mag de methodes dan afgekeurd hebben: het doel werd algemeen onderschreven. Binnen de NSDAP groeide de roep om strenge antisemitische wetgeving ter ondersteuning - en niet ter vervanging - van de intimidaties, agressie en moord die onderdeel uitmaakten van het nazi-bewind. Hitlers oplossing was het uitvaardigen van een aantal discriminerende wetten die zijn eigen beweging tevreden zou stellen en waarmee hij de 'alte Kämpfer' onder controle kon houden. Zoals met de meeste van zijn beslissingen, nam hij dit besluit zonder verder overleg en liet hij de uitwerking aan anderen over. Dr. Gerhard Wagner, het hoofd van de Rijksdoktersorganisatie, had zich al meer dan een jaar sterk gemaakt voor een verbod op gemengde huwelijken tussen ariërs en joden. Op 12 september beloofde hij de aanwezigen in Neurenberg een wet waarmee de 'aantasting' van het *Volk* een halt toegeroepen zou worden. De volgende avond riep Hitler Dr. Bernhard Lösener bij zich. Laatstgenoemde werkte op het ministerie van binnenlandse zaken en had de opdracht gekregen anti-joodse wetgeving op te stellen. Lösener en zijn collega, Dr. Franz Medicus, kwamen op 14 september in

Hierboven:
De oproep van de nazi's om joodse bedrijven te boycotten zorgde voor veel publiciteit, maar de meerderheid van het Duitse volk bleef gewoon bij joodse winkels kopen.

Neurenberg aan en kregen 24 uur de tijd om een nieuwe wet op te stellen waarmee interraciale huwelijken verboden zouden worden.

Het probleem waar zij mee geconfronteerd werden, was al geruime tijd door diverse ambtenarencommissies besproken. Wat was de definitie van joods? Hermann Goering gaf het beste uiting aan de geldende houding ten opzichte van dit vraagstuk: *"Wer Jude ist, bestimme ich"*- ik bepaal wel wie er joods is. Zijn naaste assistent Erhard Milch was halfjoods. Twee joodse vrouwen boden hem onderdak na de mislukte coup in 1923 en hij hielp ze naar Zweden te emigreren, terwijl hij op hetzelfde moment bezig was met de voorbereiding van brute acties tegen de joden in Duitsland.

BURGERS

Lösener en Medicus gaven een eerste concept van hun wetsvoorstel aan de toenmalige minister van binnenlandse zaken, Frick. Men had o.a. een wet opgesteld over het rijksburgerschap waarin onderscheid werd gemaakt tussen *Staatsangehörige* (onderdanen) en *Reichsbürger* (rijksburgers). Hitler kondigde deze wetten op de avond van 15 september af. Huwelijken tussen joden en Duitsers werden hiermee verboden. Seks buiten het huwelijk tussen joden en Duitsers werd een strafbaar vergrijp. Joden mochten geen Duitse vrouwen onder de 45 als hulp in de huishouding in dienst hebben. Joden mochten de Duitse vlag niet opsteken.

Nadat de partijgetrouwen uiteengegaan waren en de Reichstag de stad verliet, was het probleem van een wettelijke definitie van wie er joods was nog niet opgelost. Hitler liet dit over aan de ambtenaren van binnenlandse zaken en aan de mensen van Rudolf Hess. Het gekissebis tussen de partij-ideologen en de ambtenaren toonde aan hoe onzinnig

Boven:
Er werd simpele propaganda toegepast om de wetten tegen de Duitse joden te rechtvaardigen.

dit beleid was: als de gevolgen niet zo gruwelijk waren geweest, was het zelfs grappig geweest. De ambtenaren voerden aan dat 'joods' betekende dat iemand meer dan twee joodse (niet-arische zoals zij het noemden)

WAT IS EEN RIJKS-BURGER?

De Rijksburgerwet
15 september 1935

DE REICHSTAG heeft met algehele stemmen de volgende wet aangenomen:

Artikel I

1 Onderdaan van de staat is eenieder die tot de unie van het Duitse Rijk behoort en die op grond daarvan specifieke verplichtingen heeft jegens het Rijk.

2 De status van onderdaan kan worden verworven conform de rijksbepalingen en de wet op het staatsburgerschap.

Artikel II

1 Alleen iemand van Duits of aanverwant bloed kan een rijksburger zijn. Hij moet door zijn gedrag aantonen dat hij het Duitse volk en het Duitse rijk wil dienen en daartoe fysiek in staat is.

2 Het recht op rijksburgerschap verkrijgt men op basis van de daartoe te verstrekken rijksburgerschapspapieren.

3 Alleen rijksburgers genieten volledige politieke rechten conform de wettelijke bepalingen.

Artikel III

De minister van binnenlandse zaken vaardigt in samenwerking met de plaatsvervanger van de Führer de noodzakelijke juridische en bestuurlijke regelingen uit voor de uitvoering en aanvulling van deze wet.

Gepubliceerd: 15 september 1935. Van kracht: 30 september 1935.

Boven:
Weense joden worden door SS'ers gedwongen de straten met tandenborstels schoon te maken. De antisemitische gevoelens leefden al langer in Oostenrijk, maar door de invoering van Duits recht na de Anschluss werd dit alleen nog maar verergerd.

Boven:
De Europese joden moesten al snel een davidsster dragen om hen van het gewone volk te onderscheiden. Ook werden ze gedwongen naar getto's te verhuizen.

grootouders had. De nazi-theoretici van Hess vonden dat ook een 'kwartjood' joods was. (Het is trouwens vreemd dat 'wit bloed' door dergelijke racisten altijd zo laag gewaardeerd wordt in verhouding tot dat van de zogenaamde inferieure rassen. In de zuidelijke staten van de VS was het voor de Amerikaanse Burgeroorlog bijvoorbeeld zo dat iemand die slechts voor eenachtste deel niet-blank bloed had als slaaf beschouwd werd.) De Reichsbank en het ministerie van buitenlandse zaken schaarden zich achter de voorstanders van de 'kwartjoden' en voerden daarbij aan dat de voortdurende onzekerheid slecht was voor de buitenlandse betrekkingen en de economie. Hitler eiste een beslissing en in november werd het eerste amendement op de wet op het staatsburgerschap eindelijk aangenomen. 'Halfjoden' (dus mensen met twee joodse en twee 'arische' grootouders) werden alleen als joden beschouwd als ze het kind waren uit een huwelijk met een jood, het joodse geloof beleden en met een andere jood getrouwd waren of als ze een onwettig kind waren van een Duitse en een joodse ouder. Goebbels schreef in zijn dagboek, “Kwartjoden voor ons. Halfjoden alleen in uitzonderlijke omstandigheden.”

MEER ONDERDRUKKING

Het geweld tijdens de *Kristallnacht* in november 1938 wekte opnieuw de afkeur op van het Duitse volk. Er was weinig publieke steun voor een pogrom zoals die in Oost-Europa hadden plaatsgevonden. Evenals in 1935 volgde er op het geweld weer nieuwe wetgeving, deze keer op initiatief van Goering, Goebbels, Himmler en Heydrich. De gevolgen waren vrij drastisch: joden werd de toegang ontzegd tot bioscopen, theaters en alle uitgaansgelegenheden. Ze moesten hun rijbewijzen inleveren. Joodse kinderen werden van Duitse scholen geweerd. Joden mochten geen beroep meer uitoefenen. Het oogmerk van de nazi's werd steeds duidelijker, zelfs voor degenen die niet begrepen hadden waarom op 1 januari 1939 de Reichszentralstelle für jüdische Auswanderung werd opgericht. Deze organisatie, die onder leiding van Reinhard Heydrich stond en vestigingen had in Berlijn, Wenen en later in Praag, liet aan de Duitse ambassades weten dat emigratie de oplossing was voor het jodenvraagstuk. De joden werden nog net niet uit het Duitse Rijk verdreven, maar het leven werd hen zo onaangenaam gemaakt dat meer dan de helft van de 503.000 joden in Duitsland (minder dan één procent van de bevolking) Duitsland bij het uitbreken van de oorlog verlaten had. Hebzucht was hierbij een belangrijke factor: wie emigreerde moest al zijn bezittingen achterlaten. Velen wilden hun zuurverdiende geld en het huis dat al zo lang in de familie was niet opgeven en besloten te blijven. De nazileiders vulden hun portemonnees met dat wat degenen die wel gingen achterlieten. Tegen de tijd dat het nazi-regime tot op het allerlaagste, moorddadige peil afgezakt was, was het te laat voor degenen die nog niet vertrokken waren.

UITROEIING VAN DE JODEN

In een toespraak tot de Reichstag in januari 1939 beloofde Hitler dat als de “internationale, joodse financiers” een nieuwe oorlog uitlokten, het resultaat “niet wereldwijd bolsjewisme, maar de uitroeiing van de joden in Europa” zou zijn. Waren de Neurenberger wetten de eerste voorbedachte stap op de weg naar Auschwitz-Birkenau? De waarheid zal wel nooit bekend worden. Als Hitler niet acht maanden later de aanzet had gegeven tot een wereldoorlog, zou de joodse emigratie waarschijnlijk zijn doorgegaan totdat alles wat joods was, behalve de gestolen eigendommen en de namen op de oorlogsmonumenten van het Duitse Keizerrijk, uit Duitsland verdreven was. Door de wending die de geschiedenis nu nam, werden alle vluchtwegen afgesneden voor de Duitse joden. Binnen een maand had de Wehrmacht Polen veroverd, het land dat na de Sovjet-Unie de grootste joodse populatie had: bijna vier miljoen mensen. Door de verdere veroveringen werd het 'jodenvraagstuk' alleen maar groter. Toen Heydrich in januari 1942 de beruchte vergadering in Wannsee belegde, woonden er meer dan 11 miljoen joden in de landen die nu door Hitler en zijn marionetten geregeerd werden.

GEEN RIJKSBURGER

Wet voor de Bescherming van het Duitse Bloed en de Duitse Eer, 15 september 1935

In de overtuiging en de wetenschap dat de zuiverheid van het Duitse bloed essentieel is voor het voortbestaan van het Duitse volk en gesterkt door de onbuigzame wil de Duitse natie voor de toekomst veilig te stellen, heeft de Reichstag met algehele stemmen de volgende wet aangenomen:

Sectie 1
1. Huwelijken tussen joden en rijksburgers van Duits of aanverwant bloed zijn verboden. Huwelijken die in weerwil van deze wet gesloten worden, zijn nietig, zelfs als ze, teneinde aan deze wet te ontkomen, in het buitenland gesloten worden.
2. Juridische procedures voor nietigverklaring kunnen alleen opgestart worden door de openbare aanklager.

Sectie 2
Buitenechtelijke betrekkingen tussen joden en rijksburgers van Duits of aanverwant bloed zijn verboden.

Sectie 3
Het is joden niet toegestaan vrouwelijke rijksburgers van Duits of aanverwant bloed in hun huishouden te werk te stellen.

Sectie 4
1. Het is joden verboden de Reichsvlag op te steken.
2. Het is hen wel toegestaan de joodse vlag te voeren. De controle op de uitoefening van deze bevoegdheid wordt door de Staat verzorgd.

Sectie 5
1. Eenieder die de bepalingen uit sectie 1 schendt, wordt tot dwangarbeid veroordeeld.
2. Eenieder die de bepalingen uit sectie 2 schendt, wordt tot hechtenis of dwangarbeid veroordeeld.
3. Eenieder die de bepalingen uit sectie 3 of 4 schendt, wordt tot een gevangenisstraf van maximaal één jaar en een boete of tot een van deze straffen veroordeeld.

Sectie 6
De rijksminister van binnenlandse zaken vaardigt in samenwerking met de plaatsvervanger van de Führer de noodzakelijke juridische en bestuurlijke regelingen uit voor de uitvoering en aanvulling van deze wet.

Sectie 7
Deze wet treedt in werking op de dag na afkondiging. Sectie 3 treedt echter pas op 1 januari 1936 in werking.

Neurenberg, 15 september 1935.

De Führer en Rijkskanselier
Adolf Hitler
De Rijksminister van Binnenlandse Zaken
Frick
De Rijksminister van Justitie
Dr. Goertner
De Plaatsvervanger van de Führer
R. Hess

Eerste aanvullende verordening d.d. 14 nov., 1935

Op basis van Artikel III van de Rijksburgerwet d.d. 15 september 1935 wordt de volgende verordening afgekondigd:

Artikel I
1. Totdat er verdere bepalingen over burgerschapspapieren van kracht worden, zullen alle onderdanen van Duits of aanverwant bloed die stemrecht hadden tijdens de Reichstag-verkiezingen toen de Rijksburgerwet van kracht werd, voorlopig, de rechten van rijksburgers bezitten. Hetzelfde geldt voor eenieder aan wie de rijksminister van binnenlandse zaken, in samenwerking met de plaatsvervanger van de Führer, het rijksburgerschap verleent.
2. De rijksminister van binnenlandse zaken kan, in samenwerking met de plaatsvervanger van de Führer, het rijksburgerschap intrekken.

Artikel II
1. De bepalingen van Artikel I gelden ook voor staatsonderdanen van gemengd joods bloed.
2. Van gemengd joods bloed is eenieder die afstamt van één of twee joden die qua ras volledig joods waren, inzoverre hij geen jood is volgens de bepalingen van Sectie 2 van Artikel 5. Voljoodse grootouders zijn zij die deel uitmaakten van de joodse geloofsgemeenschap.

Artikel III
Alleen rijksburgers genieten volledige politieke rechten en hebben het recht hun stem uit te brengen over politieke zaken alsmede het recht een openbaar ambt te bekleden. De rijksminister van binnenlandse zaken, of een door hem gevolmachtigde instantie, kan tijdens de overgangsperiode uitzonderingen afkondigen inzake het bekleden van een openbaar ambt. Deze maatregelen zijn niet van toepassing op zaken betreffende religieuze organisaties.

Artikel IV
1. Een jood kan geen rijksburger zijn. Hij kan geen stemrecht uitoefenen; hij kan geen openbaar ambt bekleden.
2. Joodse functionarissen dienen per 31 december 1935 af te treden. In geval dergelijke functionarissen tijdens de oorlog voor Duitsland of haar bondgenoten aan het front gediend hebben, ontvangen zij het volledige, laatst ontvangen salaris als pensioen, totdat zij de bij wet vastgestelde maximale leeftijd bereikt hebben. Ze worden echter niet op basis van senioriteit in rang bevorderd. Als zij de bij wet vastgestelde maximale leeftijd bereikt hebben, wordt hun pensioen opnieuw berekend op basis van het laatst ontvangen salaris dat als pensioenberekeningsgrondslag diende.
3. Deze bepalingen zijn niet van toepassing op religieuze organisaties.
4. De bepalingen betreffende het onderwijzerschap in openbare joodse scholen blijven ongewijzigd totdat er nieuwe wetten inzake het joodse schoolsysteem worden afgekondigd.

Artikel V
1. Joods is eenieder die afstamt van tenminste drie grootouders die qua ras volledig joods waren.
2. Joods is ook eenieder die afstamt van twee voljoodse grootouders indien: a) de betreffende persoon lid was van de joodse geloofsgemeenschap ten tijde van uitvaardiging van deze wet of zich daar later bij heeft aangesloten; b) de betreffende persoon ten tijde van uitvaardiging van deze wet getrouwd was met een joodse persoon of daar later mee getrouwd is; c) de betreffende persoon het product is van een huwelijk met een jood, zoals bedoeld in Sectie I, dat aangegaan is na het van kracht worden van de Wet voor de Bescherming van het Duitse Bloed en de Duitse Eer van 15 september 1935; c) de betreffende persoon het product is van een buitenechtelijke betrekking met een jood, zoals bedoeld in Sectie I, en buitenechtelijk geboren is na 31 juli 1936.

Artikel VI
(1) Inzoverre er, in de Rijkswetten of in de verordeningen van de Nationalsozialistische Deutsche Abeiterpartei of gelieerde partijen, bepaalde eisen zijn opgenomen voor de zuiverheid van het Duitse bloed die verder reiken dan Artikel 5, blijven de bepalingen uit die wetten of verordeningen onaangetast.

Artikel VII
De Führer en Rijkskanselier heeft de bevoegdheid eenieder te ontslaan van de bepalingen van deze bestuurlijke verordeningen.

DE SS STAAT

In amper tien jaar tijd groeide de SS van Hitlers persoonlijke lijfwacht uit tot een eigen staat binnen het Derde Rijk.

Zij waren de oorspronkelijke 'Men in Black', de verpersoonlijking van de nazi-staat. In hun sombere uniformen met de hakenkruisen en doodskoppen wierpen de leden van de *Schutzstaffel,* beter bekend als de SS, al voor de oorlog donkere schaduwen over Duitsland. Tijdens de oorlog nam hun macht nog verder toe. De leden van de SS hadden de Führer trouw gezworen tot in de dood. Ze onderschreven de idealen van het nationaal-socialisme volledig, zelfs nadat het duidelijk werd dat de nazi's Duitsland tot de afgrond brachten. In 1945 was de *Waffen*-SS uitgegroeid tot een privé-leger dat miljoenen leden telde. Gezien de macht die het 'Zwarte Korps' daarnaast had via de staatsveiligheidsdiensten en de concentratie- en werkkampen en de enorme economische belangen van de organisatie, is het niet verwonderlijk dat Heinrich Himmler zijn geesteskind als een privé-staat binnen de staat beschouwde, *Jenseits von Partei und Staat*.

Boven:
De zwarthemden van de SS traden altijd op de voorgrond tijdens staatsaangelegenheden. Hier dragen leden van de Leibstandarte de Feldzeichen van de SA en de SS tijdens de partijdagen in Neurenberg in 1933.

TOTENKOPF STURMBANNE

DE BRUTE BEWAKERS VAN EICKE

Boven:
SS'ers delen de soep uit in Dachau. De eerste kampwachten van de Totenkopf Sturmbanne zetten de toon voor de verschrikkingen die nog zouden volgen.

Links:
Zelfs in een staat waar de wrede behandeling van vijanden de norm was, werden de SS-kampwachten extra gevreesd.

Hoewel de *Totenkopf*- of doodskop-eenheden een belangrijk onderdeel waren van de SS, verschilden zij sterk van de streng gedisciplineerde leden van de Waffen-SS. De Totenkopfverbände, die als taak hadden de concentratiekampen te bewaken en te beheren, waren trots op hun totale gebrek aan militaire kwaliteiten. De bewakers hadden het kunstje afgekeken van een van hun eerste commandanten, Theodor Eicke. Voordat Eicke door Himmler gerekruteerd werd, was hij een psychopaat en moordenaar. Deze mislukte soldaat en politieman had een even grote hekel aan legerofficieren als aan marxisten en joden. In de doodskop-eenheden vond Eicke gewillige leerlingen die geen problemen hadden met zijn wrede praktijken.

Hoewel de SS sterk geassocieerd wordt met Heinrich Himmler, had de organisatie ook veel aan Adolf Hitler te danken. Hij richtte in eerste instantie zelf de speciaal geselecteerde lijfwacht op die zou uitgroeien tot de SS. Het was Hitler die hen het idee gaf dat ze 'uitverkorenen' waren. Hitler selecteerde zelf zijn mannen en zij

Rechts:
Tegen de tijd dat de nazi-partij aan de macht kwam, had de SS de steun van diverse invloedrijke politici verworven door hen tot erelid te benoemen. Hier draagt Franz Ritter von Epp, een voormalige oorlogsheld en leider van een Freikorps, een zwart SS-uniform na de machtsovername in Beieren in maart 1933.

waren er trots op te mogen doen wat hij hen vroeg - ongeacht of dit al dan niet legaal was. Maar hoewel Hitler de basis legde voor de SS, was Heinrich Himmler de grote organisator die er structuur aan gaf en die ervoor zorgde dat de organisatie verder kon groeien. Himmler was een *alter Kamerad* - hij had meegedaan met de putsch in 1923 -, maar de meeste mensen die de schriele, brildragende jongeman toen zagen, konden niet bevroeden dat hij dankzij de SS een van de machtigste mannen van Duitsland zou worden.

Himmler werd in 1927 de tweede man binnen de SS en werd in 1929 bevorderd tot *Reichsführer*. Hij toog vrijwel direct te werk en gaf de organisatie een hele andere vorm dan de Führer aanvankelijk voor ogen had. De nieuwe *Reichsführer* had twee hoofddoelen. Ten eerste wilde hij de SS gebruiken om de partij te beschermen. Hij stelde daarom een kleine inlichtingendienst in, die onder Reinhard Heydrich zou uitgroeien tot de gevreesde *Sicherheitsdienst* of SD. SS-eenheden uit heel Duitsland moesten rapporten doorsturen over politieke tegenstanders en over specifieke groeperingen zoals vrijmetselaars en joden. Wat wellicht nog belangrijker was, was dat Himmler de SS zag als zijn "ingezworen kring van Übermenschen". Het was een middel het Duitse ras te zuiveren; een genenbank waaruit de perfecte ariër gemaakt kon worden. Hij verscherpte de toelatingsprocedures en stelde strenge gezondheidsnormen op waaraan nieuwe rekruten moesten voldoen. Hij beoordeelde zelfs in eigen persoon de foto's van nieuwe kandidaten op eventuele mongoolse, joodse of negertrekjes. De *Schutzstaffel* was nog altijd maar een klein onderdeel van de SA, waar men de ontwikkeling van deze organisatie met lede ogen aanzag. Himmlers mensen verzamelden namelijk ook informatie over mogelijke oppositie binnen de partij en SS'ers werden als onbetrouwbare informanten beschouwd door hun collega's van de SA. Himmler leek zijn ondergeschikte positie binnen de massabeweging van de partij voor lief te nemen, maar hij

Waffen SS

Privé-leger van de partij

Links:
De SS hield letterlijk en figuurlijk de vlag van de partij hoog. Alleen zij die aan de strenge fysieke eisen voldeden, konden lid worden van de SS. Daarnaast waren er nog de ereleden, belangrijke figuren van wie Himmler steun verwachtte. In beide gevallen werd de SS als een elite-organisatie gezien.

Boven:
Michael Wittmann, een van de succesvolste tankcommandanten uit de geschiedenis, praat in 1944 in Normandië met zijn bemanning. De oorspronkelijke bewapende eenheden van de SS waren inmiddels sterk geëvolueerd: de meeste daarvan waren nu zware pantserdivisies. De Waffen-SS bestond inmiddels uit 30 divisies en telde bijna één miljoen man.

Waffen SS Privé-leger van de partij

Hierboven:
In het begin bestond de Waffen-SS volledig uit vrijwilligers die aan extreem zware fysieke normen moesten voldoen. Toen de Waffen-SS tijdens de oorlog uitgebreid moest worden, moest men voor het eerst actief vrijwilligers ronselen.

Hierboven:
De Leibstandarte werd vooral ingezet bij ceremonies, zoals hier te zien is. Toch was dit niet hun enige functie. Vanaf het begin werden de leden door voormalige officieren van het Duitse leger getraind als infanteristen. Tijdens de oorlog zouden ze zich door hun inzet onderscheiden.

De Waffen-SS werd opgericht nadat Hitler in 1933 aan de macht kwam. Het moest een politiek betrouwbaar tegengewicht zijn tegen de Wehrmacht. Oorspronkelijk bestond de Waffen-SS volledig uit leden van Hitlers persoonlijke lijfwacht, de *Leibstandarte*, aangevuld met een aantal *Politische Bereitschaften*, die als voornaamste taak hadden gehad gewelddadig op te treden tegen tegenstanders van de partij.Deze werden later de *SS-Verfügungstruppe*, of SS-VT. Ten tijde van de Anschluss met Oostenrijk was de Waffen-SS enorm gegroeid. Naast de 2600 man van de *Leibstandarte* waren er drie SS-VT *Standarten*, afkomstig van de *Politische Bereitschaften*. Deze drie regimenten kregen de namen *Deutschland*, *Germania* en *Der Führer* en werden opgeleid tot gemotoriseerde infanterie. Deze drie *Standarten* vormden de kern voor de SS-VT-divisie, die in actie kwam in Polen en Frankrijk. In 1940 werd de divisie omgedoopt tot *Das Reich* en werd hij toegevoegd aan de *Totenkopf*-divisie, waarvan de kern gevormd werd door de kampwachten van Theodore Eicke.

was in feite al bezig de fundamenten te leggen voor de toekomstige SS-staat. De ware groei van de SS startte nadat Hitler in 1933 aan de macht kwam. Himmler werd benoemd tot hoofd van de politie in Beieren. Van deze positie zou hij gebruikmaken om alle Duitse politieonderdelen, zowel in uniform als in burger, onder controle van de SS te brengen. De Gestapo, die door Goering in Pruisen geformeerd was, bleef nog even onafhankelijk, maar werd na verloop van tijd ook binnen de alsmaar groeiende organisatie opgenomen. De macht van de SS werd in juni 1934 nog meer verstevigd, toen Hitler de zwarthemden gebruikte om de leiding van de SA tijdens de Nacht van de Lange Messen aan te pakken.. Himmler wist de macht van de SS nog verder te vergroten door invloedrijke figuren tot erelid te benoemen. Door prominente industriëlen, academici, grootgrondbezitters en voormalige legerofficieren op deze wijze voor zijn organisatie te winnen, wist Himmler de SS nog enige tijd te vrijwaren van de vrees voor de nazi's die onder de bevolking leefde. In het begin stond de SS dan ook in beter aanzien dan de andere nazi-groeperingen. Op hetzelfde moment waarop de *Schutzstaffel* mensen beïnvloedde en vrienden maakte, ontstond de Waffen-SS. Er waren twee belangrijke gewapende groeperingen, die allebei voortkwamen uit de gewapende groepen waarmee Hitler zich aan het eind van de jaren 20 omringde. Hitlers lijfwacht, de *Leibstandarte*, was de eerste eenheid van de latere Waffen SS. Zowel Hitler als Himmler, die allebei weinig op hadden met de Duitse generaals, zagen de Leibstandarte als een militaire eenheid die persoonlijke trouw gezworen had aan de Führer en die hij als tegengewicht voor het leger kon inzetten. De andere gewapende SS-formaties die na 1933 opgericht werden, waren de *Totenkopfverbände*. Deze wrede eenheden werden geformeerd toen de SS de leiding kreeg over de concentratiekampen. Vrijwel onmiddellijk nadat de nazi's aan de macht kwamen, werden de eerste kampen al gebouwd, waaronder Dachau waar de *Totenkopf*-kampwachten de systemen en technieken ontwikkelden waarmee de SS later heel Europa zou terroriseren. Dankzij deze kampen kon Himmler beschikken over ontelbare dwangarbeiders, die hij inzette om de industriële macht van de SS uit te breiden. Himmler wilde dat de SS economisch onafhankelijk zou zijn en wilde daarom zoveel mogelijk bedrijfsactiviteiten ontwikkelen. Onder leiding van Oswald Pohl zou de SS uiteindelijk een van de grootste industriële concerns van Duitsland exploiteren. SS-bedrijven produceerden alles: van bouwmaterialen en textiel tot porselein en mineraalwater. Zij gebruikten de dwangarbeiders uit de kampen voor allerlei werkzaamheden: van grootschalige bakkerijen tot de productie van ijzeren en stalen artikelen. Omdat de SS de leiding had over de kampen, was deze organisatie de belangrijkste verantwoordelijke voor de uitvoering van de 'Endlösung'. Onder de gestoorde rassentheorieën die de leiding van de SS erop nahield, werd de volkerenmoord op miljoenen joden simpelweg beschouwd als een middel om het arische ras te zuiveren. Vooral door deze afschuwelijke misdaad werd de ware aard van de SS bekend. De holocaust werd door de SS op gang gebracht werd, maar de verantwoordelijken zouden hun verdiende straf na de val van het Duitse rijk niet ontlopen.

SS en Staatsveiligheid

Door Himmlers greep op het staatsveiligheidsapparaat veranderde het respect dat de gewone Duitsers aanvankelijk voor de SS hadden in wantrouwen en angst. De Sicherheitsdienst groeide van een kleine partijorganisatie uit tot een wijdvertakte instantie die alle geheime politiediensten omvatte. Nadat Hitler aan de macht kwam, werd Himmler tot hoofd van de Duitse politie benoemd. Hij bracht alle staatsveiligheids- en justitiële organisaties onder de operationele leiding van de SS. Toen in 1939 de RSHA, het Reichssicherheitshauptamt, opgericht werd, had hij zijn doel bereikt. Men zei dat Reinhard Heydrich, het hoofd van de RSHA, in zijn dossiers belastende informatie had over vrijwel elke Duitser. Met deze informatie, die door een uitgebreid netwerk van informanten doorgegeven werd aan de SD, konden de nazi's alle oppositiebewegingen in de kiem smoren. De inlichtingendiensten waren ook verantwoordelijk voor het oppakken van joden.

***Rechts:** Als een trouwe hond staat Treue Heinrich voor zijn meester in Neurenberg. De hoogste SS'ers stonden het dichtst bij de Führer. Dit gaf hun positie in de nazi-hiërarchie aan. Verderop bewaken een aantal SS'ers de Blutfahne.*

Dienstausweis Nr. 221
(Gültig bis 1.1.1946)
45
für
Wilhelm Höche,
Kriminalinspektor
beim Geheimen Staatspolizeiamt
Berlin, den 2. Januar 1945
Der Chef der Sicherheitspolizei und des SD
(Unterschrift des Inhabers)

***Links:** De identiteitskaart van Wilhelm Höche, een topman binnen de Gestapo. Himmler en de SS wisten halverwege de jaren 30 de macht over het rijksveiligheidsapparaat naar zich toe te trekken en daarmee hun positie als staat binnen de staat te consolideren.*

ORGANISATIE 1943-1944

Hauptamt VoMi
(*Volksdeutsche Mittelstelle*)

SS Obergruppenführer Wernher Lorenz

Herhuisvestingsorganisatie en technische assistentie
Afdeling voor het Germaanse ras

Rasse- und Siedlungshauptamt

SS Obergruppenführer Richard Hildebrandt

Raszuiverheid
Trouwvergunningen

SS-Personalhauptamt
Personeelsafdeling van de SS

SS Obergruppenführer Maximilian von Herff

Personeelsbestanden
Officiersbestanden

Reichskommissar für die Festigung Deutschen Volkstums
Stafbureau van de rijkscommissaris voor versterking van het Germaanse volk

SS Obergruppenführer Ulrich Greifelt

Planning en uitvoering van herhuisvesting

Reichsführer SS und Chef der Deutsches Polizei Heinrich Himmler

Reichsführer SS
Persoonlijke staf van de Reichsführer

SS Obergruppenführer und General der Waffen-SS Karl Wolff

Ahnenerbe - SS Erfgoed van voorouders

Lebensborn - SS Arisch 'fokprogramma'

SS-Hauptamt
Hoofdkantoor van de SS

SS Obergruppenführer Gottlieb Berger

Registratiekantoor van de SS
Vervangend personeel voor de Waffen-SS

Heissmeyeramt

SS Obergruppenführer August Heissmeyer

Politieke scholing
SS-scholen

Wirtschaft- und Verwaltungshauptamt
WVHA - Economische en bestuurlijke zaken

SS Obergruppenführer Oswald Pohl

Concentratiekampen
Gebouwen
Economische belangen van de SS
Militaire administratie
Bevoorrading Waffen-SS

Hauptamt SS-Gericht
Juridische afdeling SS

SS Obergruppenführer Franz Breithaupt

SS- en politietribunalen

Reichssicherheitshauptamt
RSHA - Staatsveiligheidsdienst

SS Obergruppenführer Reinhard Heydrich, in 1943 opgevolgd door Ernst Kaltenbrunner

Inland-SD (Duitse inlichtingendienst)
SS-Brigadeführer Ohlendorf

Ausland-SD (Buitenlandse inlichtingendienst)
SS-Brigadeführer Schellenberg

Gestapo (geheime politie)
SS-Gruppenführer Muller

Kripo
SS-Gruppenführer Nebe, in 1943 opgevolgd door SS-Gruppenführer Panziger

Personeel en opleiding

Ideologisch onderzoek

Financiële zaken en administratie

SS-Führungshauptamt
Operationele zaken

SS Obergruppenführer und General der Waffen-SS Hans Jüttner

Kommandoamt Allgemeine SS
Bevel over algemene SS

Kommandoamt der Waffen SS
Bevel over Waffen-SS

Waffen-SS eenheden
SS-Totenkopf Sturmbanne

Hauptamt Ordnungspolizei
Geüniformeerde politie

SS Obergruppenführer und Generaloberst der Polizei Kurt Daluege

Kommandoamt
(Hoofdkantoor geüniformeerde politie)
Koloniale politiediensten

Brandweer

Nood- en burgerbeschermings-organisaties

Hierboven:
Het lot van vele slachtoffers van de nazi's: van alle hoop beroofd is deze gevangene moedwillig de verboden zone rond het kamp overgestoken, wetende dat hij dan doodgeschoten zou worden door de kampwachten.

Concentratie-kampen

Netwerk van dood en onderdrukking

In tien jaar tijd groeide het concentratiekampsysteem van de nazi's uit tot een netwerk met meer dan 1100 kampen, verspreid over heel Europa.

Behalve de foto-expositie bij de ingang, is er niet veel meer te zien in Bergen-Belsen. De zanderige bodem en de betonnen rechthoeken die vroeger de funderingen vormden voor de rijen houten barakken zijn overgroeid met hei. Men zegt dat geen enkele vogel ter plekke wil nestelen. Gezien het beperkte aantal bomen is dat waarschijnlijk vooral te danken aan het ontbreken van een natuurlijke habitat en niet zozeer aan de slechtheid van de mens.

Bergen-Belsen ontbeert de sinistere sfeer van het enorme bottenveld bij Verdun of de huiveringwekkende symboliek van Auschwitz, waar de roestende spoorwegrails nog steeds als een litteken in het landschap ligt en het leugenachtige opschrift, *Arbeit Macht Frei,* nog steeds de ijzeren hekken tooit. Er is hier niets dat erop duidt dat dit ooit de hel op aarde was. Maar toen de Britten in 1945 Bergen-Belsen bevrijdden, konden ze niet bevatten wat ze daar zagen. Geharde soldaten, die de gruwelijkste verwondingen hadden gezien op het slagveld, konden hun maag niet meer bedwingen. Binnen de versperringen van schrikdraad bevonden zich duizenden dodelijk vermagerde wezens, die amper nog menselijk leken. De meesten van hen leden aan dysenterie of tyfus; velen van hen hadden nog geen week meer te leven. De overlevenden werden van hun smerige gevangenisuniformen bevrijd, die direct verbrand werden; geniesoldaten in gasmaskers stapelden de lijken met bulldozers in massagraven voordat ze het hele kamp tot de grond toe platbrandden met vlammenwerpers. Ironisch genoeg hadden de nazi's dit zelf ook al willen doen, maar was het hen door de snelle ineenstorting van het Duitse Reich onmogelijk gemaakt de laatste

overlevenden nog om het leven te brengen en de bewijzen 'op te ruimen'. Hetgeen er in de concentratiekampen gebeurde, was strikt geheim en de nazi's wilden eigenlijk dat dat ook zo bleef. De term 'concentratiekamp' is nu zo nauw verbonden met Hitlers Derde Rijk dat vrijwel niemand meer weet dat de term oorspronkelijk afkomstig is uit Zuid-Afrika. Tijdens de Boerenoorlog (1899-1902) 'concentreerde' het Britse leger de gezinnen van de Boeren die tegen hen vochten in geïmproviseerde kampen, zodat ze de guerrilla's geen voedsel of onderdak konden bieden. Door de slechte hygiene, het rampzalige bestuur en het feit dat de kinderen nog niet eerder aan kinderziektes blootgesteld waren, was het sterftecijfer ongekend hoog. Meer dan 25 procent van de gevangenen overleefde het verblijf in de kampen niet. Door deze kampen werd de weerstand van de Afrikanen gebroken en werden de betrekkingen tussen de Engelsen en de Boeren langdurig verstoord. Genocide, of volkerenmoord, was niet het doel waarvoor deze eerste concentratiekampen ingesteld werden, maar ze zorgden er wel voor dat de mensheid kennismaakte met het concept van grootschalige internering zonder respect voor een mensenleven.

DE EERSTE KAMPEN

De SA stelde de eerste nazi-kampen in nadat Hitler in 1933 aan de macht was gekomen. In tegenstelling tot de gigantische complexen die later gebouwd zouden worden, waren dit vaak nog niet meer dan lege pakhuizen of de met onkruid begroeide binnenplaatsen van in onbruik geraakte fabrieken. Hier werden politieke tegenstanders gevangen gehouden, gemarteld en vermoord. Pas nadat de macht van de SA ingeperkt werd, kwam er enige orde en structuur in het systeem.

Het eerste officiële concentratiekamp, nu onder controle van de SS, werd in 1933 in Dachau, vlakbij München, geopend. In de jaren daarna zouden er nog vele volgen. Als gevolg van de beruchte *Nacht-und-Nebel*-verordening, konden mensen die als 'staatsvijand' aangemerkt

DE EERSTE KAMPEN

Staatsvijanden

Boven:
De eerste politieke gevangenen, opgepakt door de SA en de SS, op weg naar het kamp Oranienburg in de buurt van Berlijn.De meesten van hen waren politieke tegenstanders van de nazi's.

De nazi's stelden onmiddellijk een aantal informele detentiecentra in toen Hitler aan de macht kwam, maar de eerste echte concentratiekampen waren Dachau bij München en Oranienburg ten noorden van Berlijn. Dachau stond onder leiding van de SS; Oranienburg was in eerste instantie een SA-kamp. De gevangenen kwamen echter min of meer op dezelfde manier daar terecht. De schurken van de SA en de Stahlhelm-organisatie die aangeworven waren als 'hulppolitie', werden losgelaten op de politieke tegenstanders van de nazi's: socialisten, communisten, sociaal-democraten, verslaggevers, redacteuren van kranten, schrijvers en joden. Zij werden massaal opgepakt en 'voor hun eigen veiligheid' in de kampen opgesloten. Daar werden zij in mensonterende omstandigheden gemarteld en soms vermoord. Wie tegen deze wandaden protesteerde, werd zelf ook naar een kamp gestuurd en vaak nog slechter behandeld dan de andere gevangenen.

Links en hieronder:
Propagandafoto's van de gevangenen in Oranienburg deden het voorkomen alsof de omstandigheden in het kamp goed waren. In werkelijkheid was het regime meedogenloos en werd er van de meeste gevangenen die door de poorten kwamen, nooit meer iets vernomen.

werden zonder opgaaf van redenen 's nachts van hun bed gelicht worden en zonder enige vorm van proces opgesloten worden. De straffen waren even vaag als de 'misdaden'. De gevangenen waren meestal de traditionele vijanden van de nazi's: communisten, zigeuners of joden; maar vaak waren het ook burgers die door hun buren aangegeven werden omdat ze op de een of andere manier opvielen of omdat men iets tegen hen had. De nazi's zagen al snel het psychologische effect in van opsluiting voor onbepaalde tijd. Vaak kreeg een gevangene te horen dat hij zich klaar moest maken omdat hij vrijgelaten zou worden, om dan op het laatste moment alsnog opnieuw ingesloten te worden. Fysieke martelingen waren aan de orde van de dag; er werden vaak gruwelijke wreedheden begaan en vooral na het uitbreken van de oorlog werden talloze gevangenen zonder enige reden om het leven gebracht.

Vóór 1939 was het concentratiekampsysteem te vergelijken met de Russische goelags: een buitengewoon streng gevangenisregime waar men politieke tegenstanders zonder proces kon laten verdwijnen. Wie eenmaal in het systeem opgenomen was, kon als slavenarbeider gebruikt worden; de uiteindelijke vrijlating was afhankelijk van omkoping, veranderingen in het nazi-beleid of de grillen van een SS-baas. Tussen 1934 en 1939 werden er zo'n 200.000 mensen opgesloten. De meesten daarvan werden vrijgelaten op voorwaarde dat ze nooit mochten vertellen wat ze in de kampen hadden meegemaakt. Het was vooral het stilzwijgen van deze mensen dat een sterke impact had op eventuele dissidenten. Toen de oorlog uitbrak, zaten er nog zo'n 50.000 mensen in de

Boven:
De eerste jaren werkten de gevangenen als dwangarbeiders, vooral in de steengroeven waar ze stenen hakten voor uitbreiding van de Autobahnen.

Totenkopf: bewakers met een doodskop

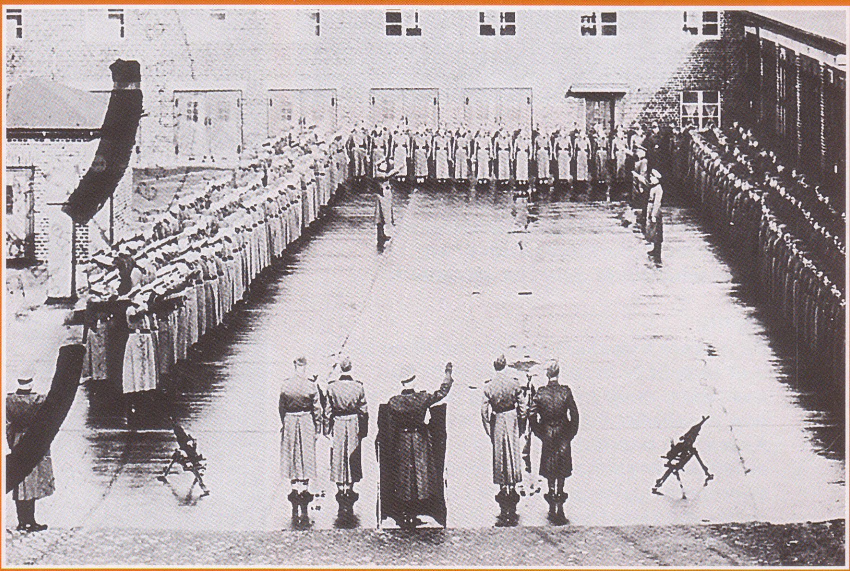

De SS'ers die de kampen bewaakten, stonden van meet af aan los van de rest van de SS. Zij waren afkomstig van de Politische Bereitschaften - gewapende SS-formaties die bereid waren hun leven te geven voor de partij en de Führer -, waaruit ook de Waffen-SS voortkwam. Vanaf het moment dat Dachau opengesteld werd, werkten zij echter uitsluitend als kampwacht. De leden van de Totenkopf Sturmbanne onder leiding van SS-Gruppenführer Theodor Eicke droegen bruine uniformen waarmee ze zich onderscheidden van de rest van de SS. In Dachau ontwikkelde Eicke de technieken die

Links:
SS-bewakers in Neuengamme op appèl tijdens de winter van 1943. De meeste mannen die toen in de kampen werkten, waren ongeschikt voor actieve dienst aan het front.

Een SS-wacht liet ons op zijn kantoor komen en vroeg of we het koud hadden. Wij zeiden dat dat het geval was. Hij antwoordde dat hij ons kon opwarmen en sloeg ons met de hoofden tegen elkaar en schopte ons. Hij vroeg nog een keer of we het koud hadden en wij zeiden nee.

Boven:
Een werkploeg in Auschwitz onder leiding van een SS-Totenkopf-bewaker. De SS zou al snel het hele kampsysteem besturen.

concentratiekampen.

De kampen waren eigenlijk niet bedoeld voor de moord op joden, hoewel er wel veel joden gevangen werden gehouden. Velen van hen werden vrijgelaten op voorwaarde dat ze zouden emigreren: hun ervaring in de kampen was voldoende stimulans om inderdaad te vluchten. De helft van de joodse bevolking van Duitsland verliet het land tussen 1933 en 1939, maar Hitler wilde ze allemaal verdrijven: naar andere Europese landen, de Verenigde Staten of zelfs naar de Franse kolonie Madagascar.

Met het uitbreken van de oorlog veranderde alles. In 1939 veroverde Duitsland Polen, waar de op een na grootste joodse gemeenschap ter wereld woonde. De allergrootste woonde in Rusland, waarvan het Europese deel in 1941 werd ingenomen. Het was ondenkbaar dat men al deze joden ook nog zou kunnen verdrijven en daarom bezonnen de nazi's zich op andere, radicalere manieren om zich van de joden te ontdoen. Intussen waren er door de Duitsers in Joegoslavië minstens tien concentratiekampen gebouwd voor een 'etnische zuivering' die uiteindelijk zou leiden tot de gruwelijke oorlog die de Balkan aan het eind van de twintigste eeuw teisterde. De Kroatische Ustase-beweging kreeg actieve steun van het Duitse leger om zich van haar Servische tegenstanders te ontdoen.

Met de *Einsatzgruppen* startte Duitsland haar eigen volkerenmoordprogramma in de vorm van massale executies in Oost-Europa. Bij de moordacties op joden en communistische partijfunctionarissen vielen er soms tienduizenden slachtoffers tegelijkertijd. Maar de Duitsers waren hiervoor niet alleen verantwoordelijk: onder Hitlers bezetting werden oude haatgevoelens weer aangewakkerd en plaatselijke milities in de Baltische staten, Wit-Rusland en de Oekraïne stonden de Duitsers bij tijdens deze bloedige operaties.

VOLKERENMOORD

In het begin van 1942 werd de beslissing genomen voor de bouw van het industriële materieel voor de 'Endlösung': de spoorwegen, gaskamers en crematoria. Er werden

voor alle latere kampen gebruikt zouden worden. Telkens als er een nieuw kamp geopend werd, werd er een nieuwe Totenkopf Sturmbanne geformeerd, die volledig buiten de macht van de rest van de SS viel. In 1936 waren er meer dan 3500 leden van Totenkopf Sturmbanne, die nu officieel Totenkopfverbände genoemd werden. In 1937 reorganiseerde Eicke de vijf Sturmbanne in drie Totenkopfstandarten. Na de Anschluss werd er nog een vierde in Oostenrijk geformeerd. De kampwachten, die de basis vormden voor de uiteindelijke derde divisie van de Waffen-SS, bleven boven de wet staan. Met het uitbreken van de oorlog steeg het aantal kampen explosief, en daarmee ook het aantal kampwachten. Omdat er veel manschappen nodig waren voor de strijd aan het front, waren de kampwachten meestal oudere mannen of jonge rekruten die nog niet aan een frontdivisie waren toegewezen. Aan het eind van de oorlog werden de taken in de kampen vaak verricht door collaborateurs, vooral in de kampen in Oost-Europa. In 1945 waren er meer dan 40.000 bewakers in de verschillende concentratie-, werk- en vernietigingskampen. Deze mannen waren vooral verantwoordelijk voor het uitvoeren van de Endlösung.

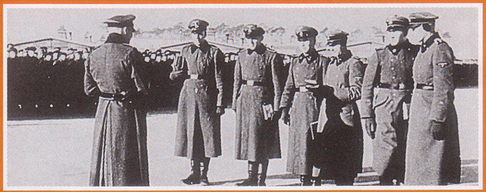

Hierboven:
Officieren melden zich in Sachsenhausen bij de kampcommandant. Van links naar rechts zijn het Hauptscharführer Campe, Unterscharführer Meyer en Saathoff, Hauptscharführer Hohmann, Scharführer Kramer en Unterscharführer Schröter en Seifert.

Rechts:
De meeste bewakers hadden nooit verwacht ooit terecht te moeten staan voor hun misdaden, maar na de oorlog werden er toch nog duizenden berecht. Hier wordt kampwacht Kirsch, die beschuldigd werd van moord en ontelbare wreedheden, geïdentificeerd door de voormalige gevangene Reba Levi. Dit was het eerste militaire tribunaal in Dachau, waar SS-bewakers en medische staf aangeklaagd werden.

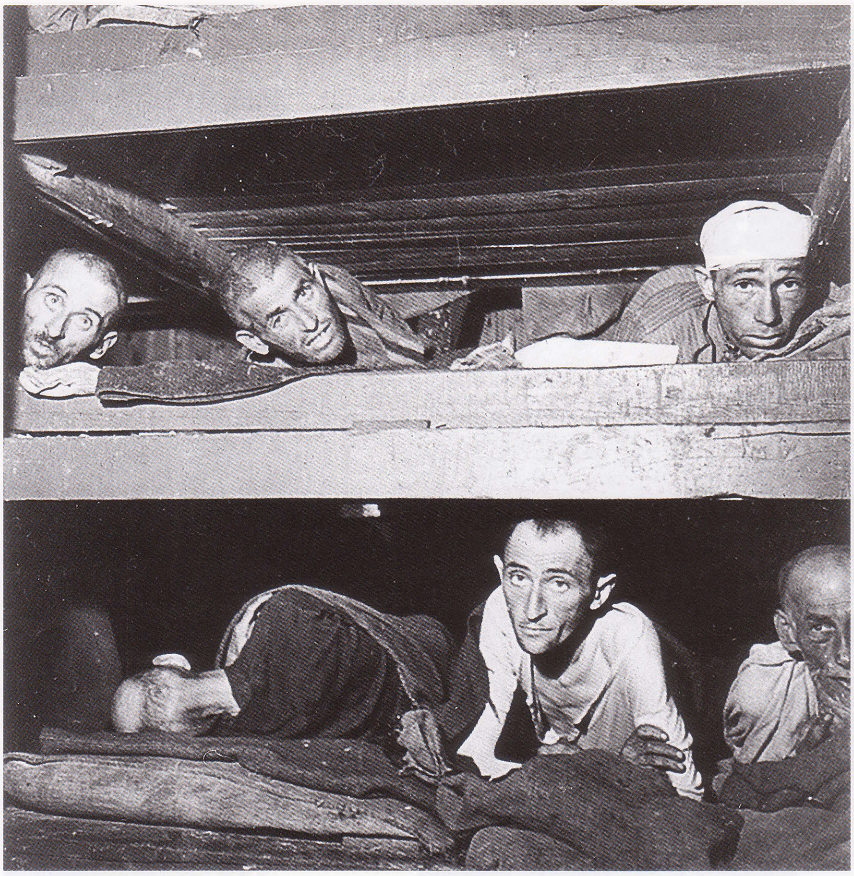

Links:
Toen de Amerikanen Buchenwald in april 1945 ontzetten, troffen ze daar meer dan 20.000 gevangenen aan. De maand daarvoor waren er nog zo'n 30.000 uit het kamp overgebracht. De meesten van hen waren dwangarbeiders, waarvan sommigen aan de geheime wapens van de nazi's gewerkt hadden.

zeven kampen, allemaal in Oost-Europa, ingezet voor de systematische uitroeiing van de Europese joden. Himmlers mensen berekenden dat het doodschieten van de joden - soms met maar liefst 30.000 slachtoffers tijdens één operatie, zoals bij Babi Yar in september 1941 - te veel tijd kostte om de meer dan 10 miljoen joden in het nieuwe Duitse rijk om het leven te brengen. Bovendien zou de mentale belasting voor de beulen veel te hoog zijn. Daarom besloot men gaskamers te gaan gebruiken. Himmler wilde namelijk een 'hogere vorm van doden' ontwikkelen die de beulen minder zou belasten. Vandaar het voorwendsel van de 'douches' die in werkelijkheid executiekamers waren en waar men niet meer hoefde te doen dan een emmer met blauwe Zyklon-B kristallen in een stortpijp leeg te gooien. Andere gevangenen, de kapo's, deden het smerige werk. Zij haalden de lijken uit de gaskamers, ontdeden hen van hun gouden tanden en sieraden en laadden ze in de ovens. Na verloop van tijd werden ook de kapo's gedood en vervangen door een verse ploeg die hun gruwelijke werk overnam totdat ook zij weer vervangen werden. Het gebruik van luchtdichte kamers die men kon laten vollopen met gifgas was de ultieme, industriële methode voor massamoord. Het was het indirecte resultaat van het euthanasieprogramma van de nazi-doktoren dat gestart was met dodelijke injecties voor geestelijk gehandicapten en dat uiteindelijk uitliep op de grootschalige moord op mensen met een fysieke handicap, waaronder veteranen uit de Eerste Wereldoorlog.

Onder geen enkel document dat betrekking heeft op de Holocaust staat Hitlers handtekening: een mager excuus waarop Hitler-adepten zich nog altijd beroepen om aan te voeren dat hij er niet vanaf wist of, erger nog, dat de volkerenmoord nooit heeft plaatsgevonden.

Ze gaan dan voor het gemak maar voorbij aan de bergen documentatie en correspondentie over de holocaust, met hun expliciete technische details. De Duitse machinebouwers voerden een concurrentiestrijd om wie de meest efficiënte gasovens kon leveren om duizend, tweeduizend of zelfs vijfduizend lichamen per dag te verbranden. Het verwerken van deze grote aantallen lijken zorgde voor diverse problemen: het lichaamsvet vloog in brand waardoor de temperatuur te hoog opliep en de roosters in de ovens smolten. Als men de ovens liet afkoelen, hetgeen nodig was om ze enigszins schoon te houden, stolde het overgebleven vet en moest het er met de hand uitgeschraapt worden. Zelfs bij de hoogste temperaturen bleven er tonnen as achter die over velden uitgestrooid of in een rivier gestort werden.

We vertrokken met 5000 mensen uit Birkenau. Na acht dagen was daar nog maar de helft van over. De anderen waren gestikt, van de honger gestorven of door de SS'ers doodgeschoten. De spoorweg lag bezaaid met lijken die uit de wagons gegooid waren om plaats te maken voor de levenden"

Charles Naparstek
Overlevende van Auschwitz

DWANGERARBEID

Juist toen het uitroeiingsprogramma op topsnelheid draaide, kwamen enkele nazi-leiders tot inkeer. Door de nederlaag bij Moskou in december 1941 was gebleken dat de Duitse militaire reserves niet onuitputtelijk waren: het zou een lange oorlog worden en Duitsland kon iedereen die gezond was gebruiken. Er werden vanuit heel Europa dwangarbeiders naar Duitsland gestuurd om op het land of in de fabrieken te gaan werken. In het voorjaar van 1942 bedacht men dat men daarvoor ook de 2 miljoen Russische krijgsgevangenen kon inzetten, maar het merendeel daarvan bleek al overleden te zijn. Omdat ze zonder voedsel of medische

Hierboven:
Russische troepen bevrijdden het Auschwitz-complex eind januari 1945. Hoewel er nog tienduizenden gevangenen aanwezig waren in de drie hoofdkampen, hadden de Duitsers meer dan 60.000 joden naar het westen overgebracht. Velen van hen stierven tijdens de dodenmars naar Wodzislav: de overlevenden werden met treinwagons naar kampen in Duitsland vervoerd.

verzorging in het open veld gevangen gehouden werden, waren honderdduizenden van hen die winter gestorven. Anderen waren al naar de vernietigingskampen gestuurd. Was het geen beter idee om de joodse en Russische gevangenen als slavenarbeiders te gebruiken? Deze spanning tussen de moordlusten van de nazi's en het tekort aan arbeiders werd nooit echt opgelost. In theorie werden er gevangenen uit concentratiekampen te werk gesteld; in de vernietigingskampen werden de fitte mensen uit de binnenkomende transporten geselecteerd om zich letterlijk dood te werken. Zij die meteen al te zwak waren om te werken - ouderen, kinderen, zwangere moeders - werden rechtstreeks vanuit de veewagens naar de gaskamers gestuurd. In Auschwitz-Birkenau werd het lot van de jongste gevangenen bepaald door een stok in de grond: wie langer was dan de stok, was oud genoeg om te werken; iedereen die kleiner was, moest vergast worden. Maar de wreedheid van het kampregime stond dwars op het streven de slachtoffers als dwangarbeiders te gebruiken. Ondervoeding, ziekte en de willekeurige wreedheid van de bewakers eisten hun tol onder de gevangenen. De verzwakte bewoners hadden weinig kans om aan de concentratiekampen te ontkomen. Maar waar velen amper weerstand boden tegen hun gruwelijke lot, organiseerden anderen allerlei vormen van verzet binnen de kampen. Meestal was dit passief. Zo verborg men baby's die, bij ontdekking, rechtstreeks in de vlammen gegooid werden, of voorkwam men dat vrienden geselecteerd werden voor medische experimenten. In Auschwitz waren er plannen voor een massale uitbraak, die helaas door een fout te vroeg op gang kwam en die uitliep op een bloedige schietpartij tussen de SS en de kapo's die een wapen hadden kunnen bemachtigen. Een massale ontsnappingspoging in Sobibor, georganiseerd door Russische gevangenen, had meer succes. Hoewel de meeste gevangenen achterhaald werden, slaagde een aantal erin te ontsnappen.

VERGELDING

Toen de oorlog voorbij was, wisten talloze bewakers aan hun gerechte straf te ontkomen. Hoewel een aantal van hen na 1945 berecht en geëxecuteerd werd, werden de meeste mannen (en vrouwen) die in de kampen werkten nooit voor hun misdaden gestraft. De sporadische processen tegen bejaarde emigranten die nu nog plaatsvinden, zijn een verlate, schuldbewuste reactie van het

westen. Toch zijn lang niet alle bewakers ongestraft gebleven. Hoewel er diverse kampen vernietigd werden - in Treblinka werden de gebouwen platgebrand en werd de grond omgeploegd en aangeplant met bomen - kon men niet alles verborgen houden voor de geallieerde legers. De impact van de aanblik van Auschwitz en Majdanek op de jonge soldaten van het Rode Leger is niet in woorden te vangen: de ontdekking van dergelijke kampen met hun pakhuizen vol geroofde eigendommen en de nog nasmeulende gasovens bevestigden alles wat de Russische propaganda verkondigd had. De Russische soldaten die het Duitse grondgebied binnentrokken, waren op wraak belust. Terwijl het Rode Leger kamp na kamp bevrijdde, sloten duizenden gevangenen zich aan bij de uitgedunde divisies. De bevrijde kampgevangenen botvierden hun wraakgevoelens daarna op de niets vermoedende inwoners van de Duitse dorpjes die ingenomen werden, met alle gruwelijke gevolgen vandien.

Voor tal van gevangenen kwam de bevrijding te laat. Uitgehongerd en tot stervens toe gemarteld, hadden zij de kracht niet meer om in leven te blijven.

Grootste concentratiekampen op volgorde van bouwjaar

*Vernietigingskampen zijn gemarkeerd met **E***
De beoogde capaciteit is indien bekend tussen haakjes aangegeven

1933

Esterwegen
Dachau (65.000)

1936

Ravensbrück (35.000)
Sachsenhausen (35.000)

1937

Buchenwald (50.000)

1938

Flossenburg (50.000)

1939

Stutthof

1940

Neuengamme

1941

Gross Rosen
Natzweiler (Frankrijk)
Theresienstadt/Terezin (Tsjecho-Slowakije)
Mauthausen (Oostenrijk) (70,000)
Loborograd (Joegoslavië)
Jasenovac (Joegoslavië)
Jadovno (Joegoslavië)
Stara Gradiska (Joegoslavië)
Danica (Joegoslavië)
Kruscica (Joegoslavië)
Djakovo (Joegoslavië)
Tasmajden (Joegoslavië)
Sajmiste (Joegoslavië)
Zemun (Joegoslavië)
Kovno (Wit-Rusland)
Chelmno (Polen) **E**
Auschwitz-Birkenau (Polen) **E**

1942

Treblinka (Polen) **E**
Sobibor (Polen) **E**
Belzec (Polen) **E**
Maly Trostinets (Wit-Rusland) **E**
Balanovka (Oekraïne)
Plaszow (Polen)

1943

Mittelbrau-Dora
Bergen-Belsen
Majdanek (Polen) **E**
's Hertogenbosch (Nederland)
Warschau (Polen)

NETWERK VAN CONCENTRATIEKAMPEN

Overzicht van de meeste grote kampen in het kampsysteem aan het eind van de oorlog

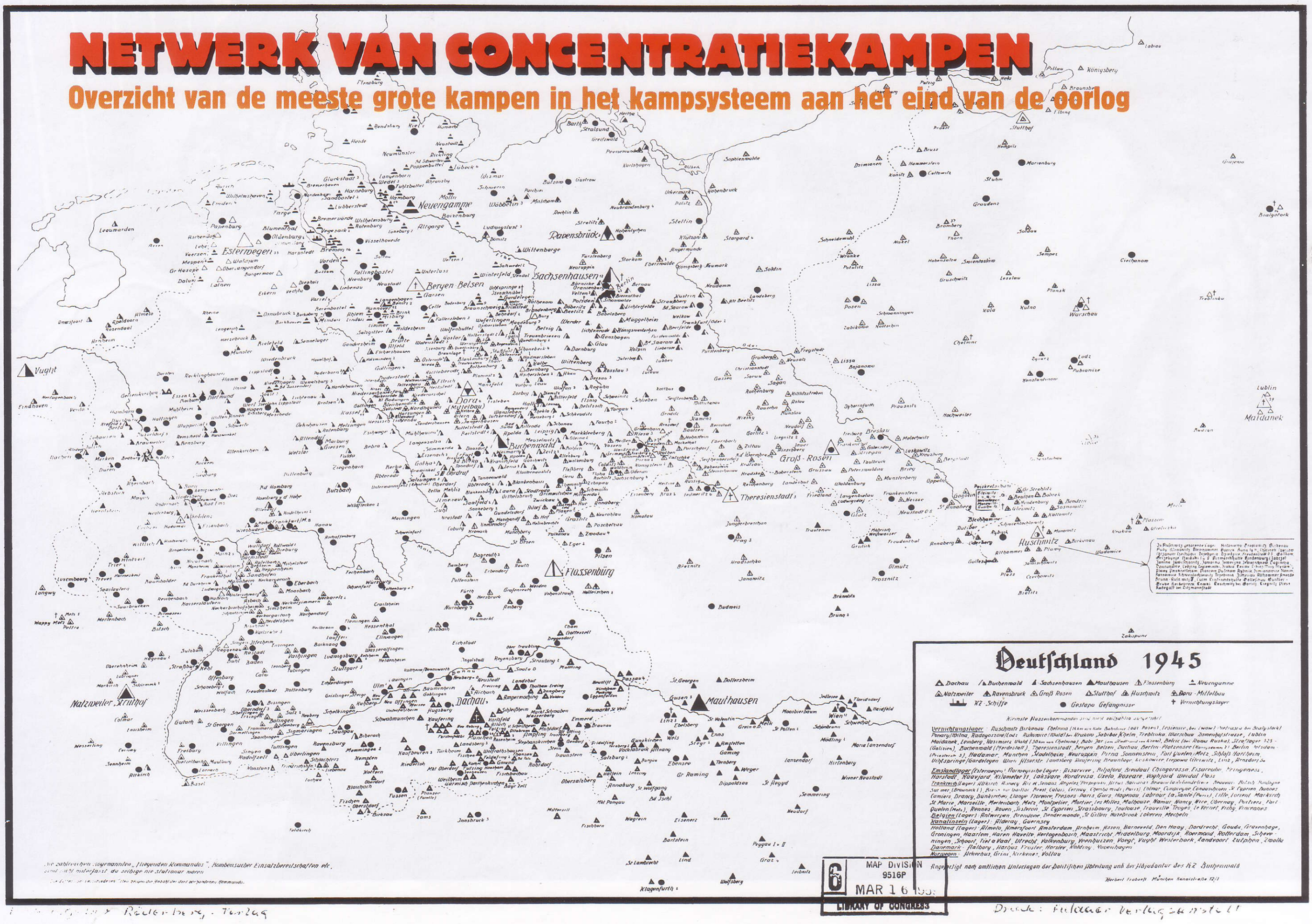

Rechts:
Erwin Rommel in zijn element: met zijn geliefde Afrikakorps op de weg naar Tobroek. Door zijn carrière in Afrika werd Rommel bekend als een van de grootste militaire leiders van Duitsland.

Erwin Rommel

DE WOESTIJNVOS

Veldmaarschalk Erwin Rommel was de beroemdste Duitse generaal uit de Tweede Wereldoorlog: een militair genie die zelfs door zijn vijanden geprezen werd, maar die in oktober 1944 door de nazi's gedwongen werd zelfmoord te plegen.

ROMMELS roem snelde hem vooruit toen hij in 1940 met zijn 7e pantserdivisie, de 'spookdivisie', zo snel door de vijandelijke linies stormde dat niemand, zelfs het Duitse hoofdkwartier niet, wist waar hij zich bevond. Maar het was in Noord-Afrika waar hij als commandant van het Afrikakorps eeuwige roem verdiende als een van de grootste commandanten uit de hele oorlog.

Als tankcommandant in Frankrijk en in de Libische woestijn werd Rommel vanwege zijn snelle beslissingen, moed en gedurfde aanvallen door velen als een romantische held gezien voor wie het leiden van een pantserdivisie een tweede natuur was. Rommel was begaafd met een groot wiskundig talent en logisch inzicht. Hij zorgde ervoor dat hij op de hoogte bleef van de laatste technische ontwikkelingen, zodat hij met verstand van zaken kon beslissen over verbeteringen aan het materieel. Hij werkte persoonlijk mee aan de verdedigingswerken om de geallieerde landingen in Normandië af te remmen. Een van de officieren die met hem aan de Atlantikwall werkte, noemde hem de grootste technicus van militair Duitsland.

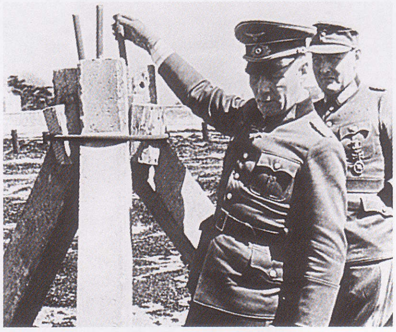

Boven:
Rommel werd een nationale held in Duitsland. Na het einde van het Afrikaanse avontuur kreeg hij het bevel over een legergroep in Frankrijk. Hier moest hij voorbereidingen treffen voor de verdediging tegen de onvermijdelijke geallieerde invasie in Europa.

OPMARS IN AFRIKA

Op 6 februari 1941 kreeg Rommel het bevel over een klein Duits expeditieleger dat naar de Italiaanse kolonie Libië gestuurd werd. Een onbezonnen Italiaanse invasie in het door de Britten verdedigde Egypte was op felle tegenstand gestuit: de Italianen moesten zich ver terugtrekken en het Afrikaanse rijk van Mussolini stond op het punt van instorten. Rommel wist de situatie binnen een paar dagen naar zijn hand te zetten. Hoewel hij in theorie onder Italiaans bevel stond en een leger aanvoerde dat meer Italianen dan Duitsers telde, zette Rommel de tegenaanval in en dreef hij de Britten helemaal terug naar de grens met Egypte. Eind 1941 slaagden de Britten erin een groot gebied te heroveren, maar Rommel sloeg begin 1942 weer toe en wist daarbij de havenstad Tobroek in te nemen en 30.000 Britse, Australische en Nieuw-Zeelandse soldaten gevangen te nemen. In de zomer van 1942 bevond Rommel zich in Egypte, op 100 km van het Suezkanaal. Inmiddels hadden de Duitse legers aan het Oostfront zich een weg door de Kaukasus gebaand. Er gingen geruchten over een op handen zijnde omcirkelingsoperatie waarbij Rommel, die inmiddels tot veldmaarschalk bevorderd was, Egypte en Palestina zou innemen om zo contact te maken met de Duitse troepen die vanuit de Kaspische Zee en de olievelden in Rusland oprukten. Achteraf gezien moet dit pure fantasie geweest zijn. Maar omdat Hitler al eerder tot daden in staat was geweest die de grootste fantast niet had kunnen verzinnen, besloten zijn tegenstanders, zoals de Britse veldmaarschalk Alan Brooke, de dreiging van een Duitse aanval op het Midden-Oosten serieus te nemen. Een hele reeks Britse generaals had de strijd met Rommel aangebonden, verloren en plaats moeten maken voor een vervanger: een ontluisterende ervaring voor zowel de officieren als hun manschappen. Hoewel generaal Auchinleck Rommels opmars wist af te remmen, had Churchill ook in hem het vertrouwen verloren. Zijn opvolger, generaal Gott, kwam bij een vliegtuigongeluk om het leven en generaal Bernard Montgomery nam zijn plaats over. De nieuwe commandant was een zeer eigenzinnig man, geliefd bij sommigen en gehaat bij

Rechts:
Rommel was altijd dicht bij het front. Hij voerde zijn mannen soms persoonlijk aan tijdens een gevecht.

anderen. Maar hij was even energiek als Rommel, deelde diens passie voor sport en ook hij sprak regelmatig met de gewone soldaten en wist zo het moreel van het Achtste Leger weer op te krikken. Rommels bevoorrading zou vanuit Italië via de Middellandse Zee en vervolgens langs een route van 1400 km dwars door de woestijn aangevoerd moeten worden. Maar Malta, dat in Britse handen was, lag ook aan die aanvoerroute. Vanaf Malta brachten de Britse onderzeeërs en vliegtuigen zware schade toe aan de Italiaanse konvooien en Tobroek kwam bekend te staan als het 'kerkhof van de Italiaanse marine'. Terwijl de Duitse voorraden steeds verder uitgeput raakten, kreeg Montgomery een overvloed aan nieuw materieel geleverd. Rommel had al eerder tegen een grote overmacht gewonnen, maar deze keer liet het Britse opperbevel zich niet gek maken: bij de slag om El Alamein in oktober 1942 werden Rommels troepen verpletterd.

TEGEN ALLE VERHOUDINGEN IN

Rommel was op dat moment met ziekteverlof in Duitsland. Men wilde hem eigenlijk na zijn herstel overplaatsen naar een legergroep in Rusland, maar hij haastte zich terug naar Egypte om zijn manschappen bij te staan in hun benarde situatie. Het leger was alleen nog maar te redden als men zich onmiddellijk terugtrok, maar Hitler stond dit niet toe. Rommel gehoorzaamde dit verbod 24 uur lang. Toen kon hij het niet meer aanzien en gaf hij zijn mensen het bevel zich terug te trekken. Toen de geallieerden een paar weken later in Marokko en Algerije landden, was het lot van de Duitse troepen in Afrika bezegeld. Hitler wilde Tunesië echter niet opgeven, omdat hij zo de geallieerden dacht af te houden van een invasie in Europa. Op zich was dit geen slecht plan, en met Rommels laatste grote actie in Afrika - een verrassingsaanval op het onervaren Amerikaanse leger - kregen de geallieerden bij Kasserine een gevoelige slag te verwerken. Hitler bleef maar manschappen naar Tunesië

Rommels vroege jaren

Een infanterist die op tanks overstapte

Zoals zoveel andere Duitse generaals had Rommel uitgebreide frontervaring opgedaan tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hij verdiende in 1917 in Langarone in een gevecht tegen zijn latere bondgenoten, de Italianen, de hoogste onderscheiding voor moed die Duitsland kende, de Pour le Mérite.Tenminste een van zijn latere ondergeschikten vocht toen aan de andere kant. Hoewel hij nooit lid was van de Generale Staf, bleven Rommels kwaliteiten als infanteriecommandant niet onopgemerkt. Zijn boek over infanterie-aanvallen wordt nog steeds herdrukt. Dit is een levendig en scherp verslag van zijn visie op de oorlog. Na zijn bevordering tot Generalmajor voerde Rommel tijdens de invasie van Polen het bevel over Hitlers persoonlijke hoofdkwartier. Hij had respect voor Hitler en bewonderde zijn gevoel voor details en zijn vastberadenheid. Rommel stond met beide voeten op aarde en had geen geduld met dwazen. Het feit dat de Führer zo'n indruk maakte op deze man is daarom veelzeggend. Op eigen verzoek, en ondanks zijn infanterieverleden, kreeg Rommel het commando over een pantserdivisie voor de campagne in het westen.

Hierboven:
Rommel slaapt aan boord van de trein van de Führer. Hij is op weg naar Warschau om daar de laatste aanvallen gade te slaan.

Links:
Toen Rommel de infanterie voor een pantserdivisie verruilde, had hij onmiddellijk succes: hier aanvaardt hij de overgave van Franse troepen bij St.Valéry. Zijn 7e pantserdivisie was in een paar dagen tot de monding van de Somme opgerukt.

sturen, ondanks dat ze door de geallieerde overmacht op zee van het Europese vasteland afgesloten dreigden te worden. Toen de Astroepen in Afrika gedwongen werden zich over te geven, werden er meer dan 100.000 Duitsers gevangen genomen. Rommel kreeg nu het commando over legergroep B in Frankrijk. Hij had zijn vertrouwen in Hitler verloren en geloofde niet meer dat Duitsland de oorlog nog kon winnen. Toch wist hij de Duitse troepen opnieuw te motiveren en liet hij een indrukwekkende verdedigingsgordel van mijnen en obstakels in de kustzone aanleggen. Hitler had gezegd dat het nooit tot vrede tussen hemzelf en de geallieerden zou komen en Rommel had dat aanvaard. Zelf streefde hij echter wel naar vrede met het westen, maar hij was geen voorstander van de enige mogelijkheid om dit te bewerkstelligen: een aanslag op Hitler. Tegen beter weten in hoopte hij op een of ander legaal middel om de dictator af te kunnen zetten.

DE INVASIE VAN NORMANDIË

Toen in juni 1944 de storm in Normandië losbarstte, wisten Rommels legers de geallieerde opmars wel enigszins af te remmen, maar waren ze (zoals Rommel voorspeld had) er niet toe in staat een massale tegenaanval op te zetten. De geallieerde overmacht in de lucht maakte verplaatsingen bij daglicht vrijwel onmogelijk. Rommel zelf raakte zwaar gewond toen zijn auto op 17 juli onder vuur werd genomen. Hij werd naar Parijs en vervolgens naar huis, naar Duitsland, gebracht. Zijn lot was echter al bezegeld.

Op 29 juni had Rommel Hitler op de hoogte gesteld van de militaire situatie. Hij probeerde herhaaldelijk de Führer zo ver te krijgen dat hij de enige juiste conclusie zou trekken uit de nijpende situatie aan het front in Normandië. Dit was al eerder geprobeerd door veldmaarschalk Von Rundstedt, toen Hitlers rechterhand Keitel hem vroeg wat men moest doen als de geallieerden door de Duitse verdediging heen braken. Hij antwoordde daarop "vrede sluiten gek!". Maar de waarheid vertellen aan Hitlers militaire adviseur was heel iets anders dan dit aan de Führer zelf vertellen. Toen Rommel nog iets wilde zeggen over een algemeen onderwerp, kreeg Hitler een van zijn beruchte woede-uitbarstingen en joeg hij de veldmaarschalk de kamer uit. Dit was de laatste keer dat zij elkaar zagen.

Onder:
Rommel inspecteert het terrein aan de Franse kust. Naast hem staat luitenant-generaal Speidel, zijn chef-staf, die veel dieper in het moordcomplot op Hitler betrokken was dan de veldmaarschalk. Speidel overleefde de oorlog en zou later nog een hoge rang bekleden bij de NAVO.

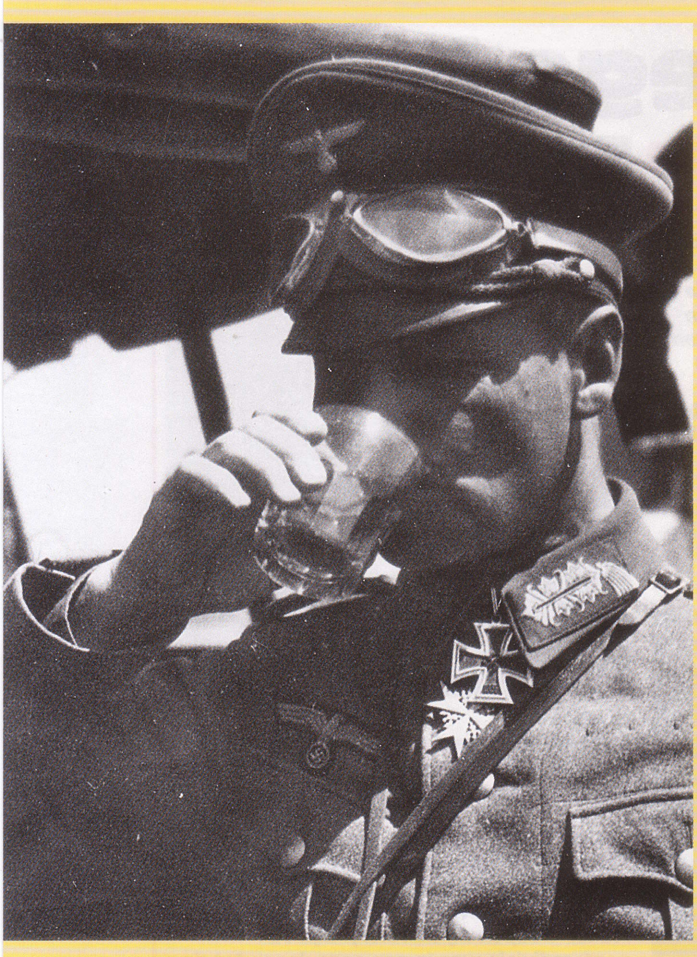

Desillusie en de dood

Op 16 juli 1944 ondertekende Rommel samen met veldmaarschalk Kluge een brief aan Hitler, waarin ze op vredesonderhandelingen met de geallieerden aandrongen. Kluge was op de hoogte van de samenzwering tegen Hitler. Van Rommel kon echter nooit bewezen worden dat hij iets van het complot afwist. Aangezien een goede vriend van hem om het leven kwam bij de explosie in Rastenburg op 20 juli, is het onwaarschijnlijk dat Rommel wist dat de plannen al zover rond waren. Terwijl Rommel thuis herstelde van de verwondingen die hij in Normandië had opgelopen, deden de bloedhonden van Himmler hun werk. Rommels oude vriend veldmaarschalk Stülpnagel, die het bevel had overgenomen in Frankrijk, had een belangrijke rol gespeeld in de couppoging. Na een mislukte zelfmoordpoging werd hij geëxecuteerd. Kluge werd naar Berlijn ontboden, maar weigerde dit en nam vergif in. Rommels chef-staf werd gearresteerd. Volgens de getuigenis die de Gestapo op haar gebruikelijke wijze uit Oberstleutnant Cäsar von Hofacker wist te trekken, was ook Rommel op de hoogte van de samenzwering. Deze 'bekentenis', zijn brief en het feit dat Rommel de moed had opgegeven, tekenden zijn doodvonnis. De generaals Burgdorf en

Hierboven:
Rommel verloor de moed mede door zijn gezondheidsproblemen: de zware campagne in Afrika liet duidelijk zijn sporen na op deze vitale persoonlijkheid.

Hierboven:
Een foto van Rommel met zijn gezin, kort voor zijn gedwongen zelfmoord. Rommel was in 1916 met zijn vrouw Lucie getrouwd en de brieven die hij tijdens hun huwelijk aan haar schreef vormen de kern van zijn memoires. Hun zoon Manfred diende in een luchtafweereenheid van de toen zijn vader stierf: na de oorlog werd hij burgemeester van Stuttgart.

Hieronder:
Tijdens de eerste oorlogsjaren was Rommel een fervent aanhanger van Hitler, die op zijn beurt de generaal ook gunstig gezind was. In 1943 was het wederzijdse respect echter allang verdwenen.

Maisel zochten Rommel thuis op. Er stopten diverse auto's met Gestapo-agenten in burger bij Rommel in de straat. Hij werd voor de keus gesteld: gif innemen en zijn vrouw en zoon zouden gespaard worden, of terechtstaan en toezien hoe zijn gezin naar een concentratiekamp gestuurd werd indien, of beter, op het moment dat hij schuldig bevonden werd. De partij gaf de voorkeur aan de eerste optie, omdat een proces wegens hoogverraad tegen een van de grootste nationale helden gezichtsverlies zou betekenen. De veiligheid van zijn gezin gaf de doorslag voor Rommel. Hij nam afscheid van zijn vrouw, bracht nog een half uur door met zijn zoon en stapte bij de generaals in de auto. Zij brachten zijn lijk vervolgens naar een hospitaal onder het voorwendsel dat de veldmaarschalk een hartaanval gehad had. Hij werd met staatseer begraven: een typisch blijk van de hypocrisie van de nazi's. Omdat hij nooit in Rusland diende, is Rommels reputatie beter dan die van de meeste van zijn tijdgenoten. Hij bleef opmerkelijk 'netjes' in Noord-Afrika en kreeg daarvoor zelfs lof van Winston Churchill. Het is alleen jammer dat deze grote militair zijn talenten voor de verkeerde zaak inzette.

Luchtlandingen op Kreta

Fallschirmjäger *worden gedropt uit Junkers Ju 52. In het nieuwe plan zou er een verrassingsaanval uitgevoerd worden via de lucht om de belangrijkste vliegvelden in te nemen en daarna versterkingen aan te voeren.*

De Britten waren uit Griekenland geschopt, maar de Duitse marine had de middelen niet om de Wehrmacht op Kreta te laten landen. Dus hoe zou dit eiland ooit aangevallen kunnen worden?

HET is moeilijk voor te stellen hoe groot de schok geweest moet zijn voor de Britse troepen, die het slachtoffer waren van de Duitse aanval op Kreta in mei 1941.

De Engelse soldaten droegen nog een wollen gevechtstenue met knopen, beenwindsels en legerkistjes met leren zolen en stalen noppen en ze waren bewapend met een watergekoelde mitrailleur of een grendelbuks. De Duitsers, met hun moderne overalls met ritsen, hoge schoenen met rubberzolen en hun lichte mitrailleurs en automatische geweren, leken van een andere planeet te komen. De manier waarop ze met zweefvliegtuigen en parachutes op het Griekse eiland aankwamen, voegde het laatste, futuristische detail toe aan deze slag. De beslissing om Kreta aan te vallen volgde op de succesvolle campagne die de Duitsers in de lente van 1941 via Joegoslavië naar Griekenland gebracht had en waardoor de Britten halsoverkop het Europese vasteland moesten verlaten.

DREIGING VANAF KRETA

Voor Hitler en zijn strategen was Kreta een potentieel probleem. Als de bommenwerpers van de RAF vanaf de Kretenzer vliegvelden opstegen, zouden de Roemeense olievelden binnen hun bereik zijn. En de olie uit Roemenië was van belang voor het succes van Operatie Barbarossa, de grootschalige aanval tegen de Sovjet-Unie die elk moment kon beginnen. Kreta moest daarom onschadelijk gemaakt worden. Maar dat was gemakkelijker gezegd dan gedaan. De Asmogendheden waren in deze regio superieur in de lucht, maar op zee hadden ze niets te vertellen. De Italiaanse vloot was door de Royal Navy geminimaliseerd en kon geen rol van betekenis spelen bij een landingsoperatie vanaf het water.

De Britse oorlogsschepen zouden echter weinig uit kunnen richten tegen een aanval van bovenaf, en dus werd er voor een grootscheepse invasie via de lucht gekozen. Dit was niet geheel zonder risico's. De Duitse *Fallschirmjäger* hadden in 1940 hun nut bewezen tijdens losse acties aan het westelijk front. Maar een

complete invasie via de lucht was andere koek. In tegenstelling tot wat bij de meeste andere landen het geval was, maakten de Duitse paratroepen deel uit van de Luftwaffe en niet van het leger, de Wehrmacht. Hoewel dit zijn nadelen kon hebben als men zij aan zij met de Wehrmacht vocht, bestond er nu wel een unieke band tussen de piloten die het vervoer verzorgden en de piloten en boordschutters die grondaanvallen uitvoerden om de paratroepers tijdens de strijd te ondersteunen. De Duitse informatie over het eiland en het garnizoen dat daar gelegerd was, was onvolledig. Men wist dat er zo'n 6000 Britse en Griekse troepen op Kreta waren, maar men wist niet dat dit was aangevuld met de 27.000 manschappen die van Griekenland geëvacueerd waren. De meesten daarvan hadden hun wapens en materieel echter op het vasteland moeten achterlaten. De manschappen, vliegtuigen en het overige materieel dat de Duitsers voor de invasie nodig hadden, was over Frankrijk, Duitsland en Griekenland verspreid. Er was heel veel berichtenverkeer voor nodig om alles in paraatheid te brengen. De gecodeerde signalen werden door de Britse decodeerders van ULTRA onderschept. Als gevolg daarvan wist generaal-majoor Freyberg, de Nieuw-Zeelander die het bevel voerde over de Britse, Australische en Nieuw-Zeelandse troepen op het eiland, bijna even veel over de plannen van de vijand als de Duitse paratroepers. Hij kon daar echter maar gedeeltelijk gebruik van maken, omdat de Duitsers anders zouden beseffen dat de Britten een organisatie als ULTRA hadden en waartoe die in staat was. Nog jaren na de slag beweerden de geallieerden dat hun eerste, effectieve reactie op de aanval gebaseerd was op een Luftwaffe-handboek dat ze tijdens de gevechten in Nederland in 1940 in handen gekregen hadden. De invasie startte vlak na zonsopkomst op 20 mei, met intensieve luchtaanvallen op Maleme en Canea. De eerste 500 paratroepers van Groep West werden met zweefvliegtuigen boven het vliegveld bij Maleme gedropt. Zij werden later nog eens door 1800 parachutisten gevolgd. Het Britse garnizoen reageerde zeer agressief. Heel veel Duitsers werden gedood terwijl ze met hun parachutes naar beneden zweefden; anderen vielen terwijl ze zich van hun parachute ontdeden. Verschillende van de tienpersoons zweefvliegtuigen stortten neer. De Duitsers slaagden er in een bruggenhoofd op te werpen rond

Op de vroege ochtend van 20 mei hoorden mijn mannen dat het reguliere ochtend-bezoek van de Luftwaffe anders klonk: als het aan-zwellende geluid van een zwerm bijen. Ze zagen hoe een groot aantal vliegtuigen over zee kwamen en hoe de lucht gevuld werd met parachutes"

Generaal-majoor Bernard Freyburg VC

Boven:
Het oorspronkelijke Duitse plan ging uit van een invasie vanaf zee. Deze aanval moest dan door paratroepers ondersteund worden. Voor het transport was men dan aangewezen op vissersboten en andere kleine vaartuigen die in de Griekse havens te vinden waren. De Kriegsmarine was in de Middellandse Zee niet sterk genoeg om de Royal Navy te verdrijven en de verliezen onder de invasiemacht zouden hoog zijn.

LUCHTLANDINGSPIONIER

In veel opzichten was Kurt Student de bedenker van de moderne luchtlandingstroepen. Hij werd in 1890 in Birkhonz geboren. Aanvankelijk was hij infanterist, maar tijdens WO I werd hij piloot. Tussen de twee oorlogen in was hij luchtvaartadviseur voor de Reichswehr. In die functie werd hij naar Rusland gestuurd om luchtoefeningen te observeren. Daar zag hij voor het eerst paratroepers in actie. Toen hij in 1934 bij de pas opgerichte Luftwaffe kwam, kreeg hij de leiding over de parachutisten. In 1938 formeerde hij een bataljon van paratroepers en bij het uitbreken van de oorlog voerde hij het bevel over de eerste luchtlandingsdivisie ter wereld. De 7e *Fliegerdivision* werd op Kreta pas voor het eerst massaal ingezet, maar deze *Fallschirmjäger* hadden in Noorwegen, België, Nederland, Frankrijk en op de Balkan al met succes speciale operaties uitgevoerd.

Canea en in de droge rivierbedding van de Tavronitis ten westen van Maleme, maar dit ging ten koste van hoge verliezen. 's Middags werd de tweede golf van 1500 manschappen van *Fallschirmjägerregiment* 2 (FJR 2) van de centrale legergroep die Retimo aanviel effectief buiten gevecht gesteld en leden de 2000 manschappen van FJR 1 van de oostelijke groep bij Heraklion zware verliezen. Degenen die de landing bij Retimo overleefd hadden, werden in twee groepjes uiteengeslagen. Zij verschansten zich in een kapel en een fabriek voor olijfolie. In het Hotel Grand Bretagne, het hoofdkwartier van de Luftwaffe in Athene, kreeg generaal Student te horen dat een zekere kapitein Kleye er in een Ju 52 transportvliegtuig in geslaagd was bij Maleme te landen, zij het onder beschieting van lichte wapens. Hij besloot daarop het risico te nemen versterkingen te sturen voor de westelijke groep.

FATALE FOUT

Twee onderbemande Nieuw-Zeelandse bataljons, het 22e en 23e, lagen bij Maleme en op Point 107, het hoger gelegen plateau vanwaar ze het vliegveld konden bestrijken. In de verwarring tijdens de strijd waren zij ervan overtuigd geraakt dat ze aan beide flanken ingesloten waren door een vijandelijke overmacht en in de nacht van 20 op 21 mei trokken ze zich terug. Deze actie zou beslissend blijken voor de campagne, omdat daarmee hun positie niet langer bezet was en de Duitsers versterkingen konden invliegen via het vliegveld. In de nachten van 21 en 22 mei wist de Royal Navy, op aanwijzingen van ULTRA, de zeelandingstroepen van de Gebirgsjäger-divisie van de Wehrmacht onder leiding van *Generalleutnant* Ringel te onderscheppen. Drie kruisers en een aantal torpedobootjagers maakten korte metten met de vissersboten. Het schijnsel van de zoeklichten en het kanonvuur konden door de soldaten in Canea en Maleme op minder dan 30 kilometer waargenomen worden. In de ochtend van de 21e ontdekten Duitse verkenners dat Point 107 niet verdedigd werd en namen ze deze positie in. Nu Maleme binnen bereik

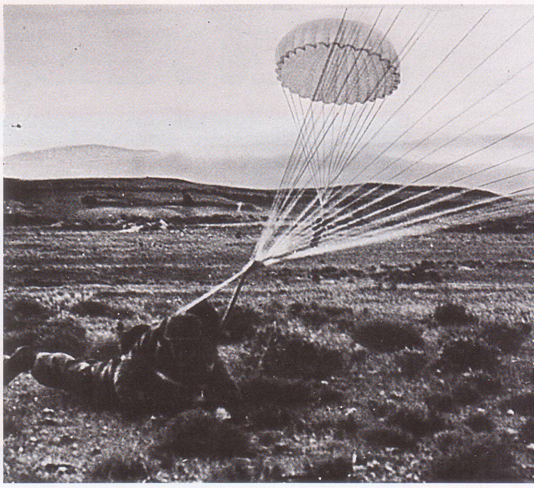

Hierboven:
Fallschirmjäger *landen op Kreta. De RZ-16 parachute die door de Duitsers gebruikt werd, had geen mechanisme om hem snel af te gooien. Als de wind erg sterk was, werden de parachutisten vaak nog een heel stuk meegesleurd.*

Hieronder:
Bommenwerpers van de Luftwaffe bombarderen een dorp dat in handen is van de Britten, terwijl de Duitse paratroepers stand proberen te houden op Kreta.

Helemaal onderaan:
Fallschirmjäger *lopen ontspannen door de straten van Heraklion nadat de geallieerde troepen zich naar de zuidkust hebben teruggetrokken.*

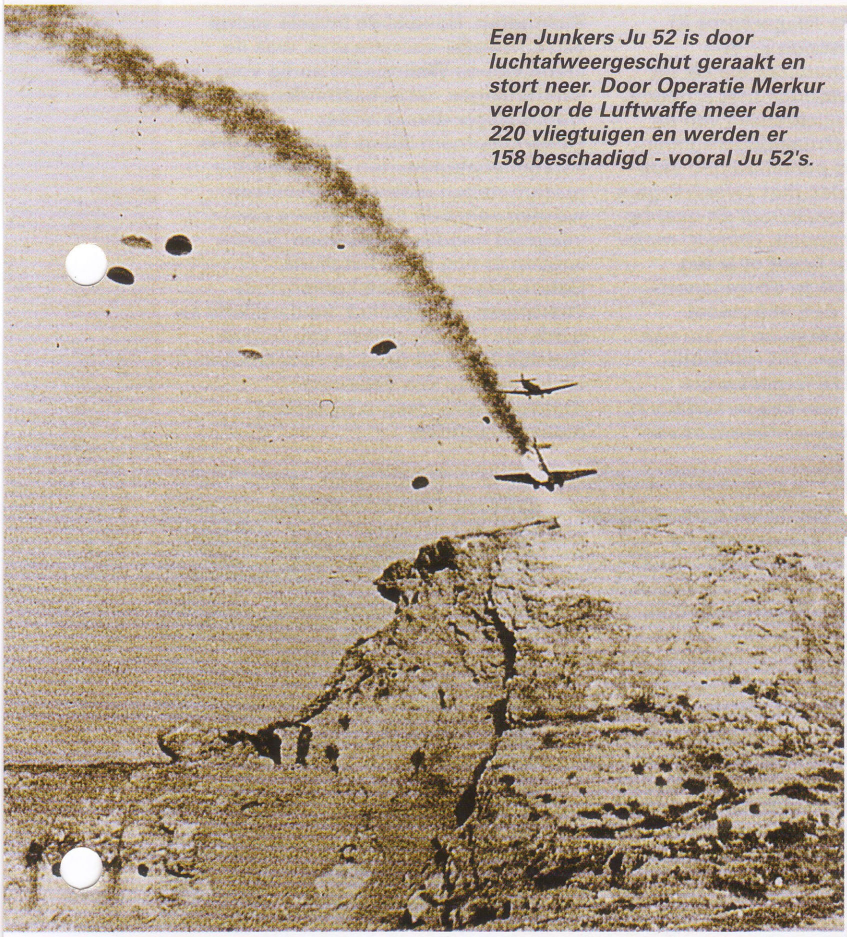

Een Junkers Ju 52 is door luchtafweergeschut geraakt en stort neer. Door Operatie Merkur verloor de Luftwaffe meer dan 220 vliegtuigen en werden er 158 beschadigd - vooral Ju 52's.

Aanvalsplan

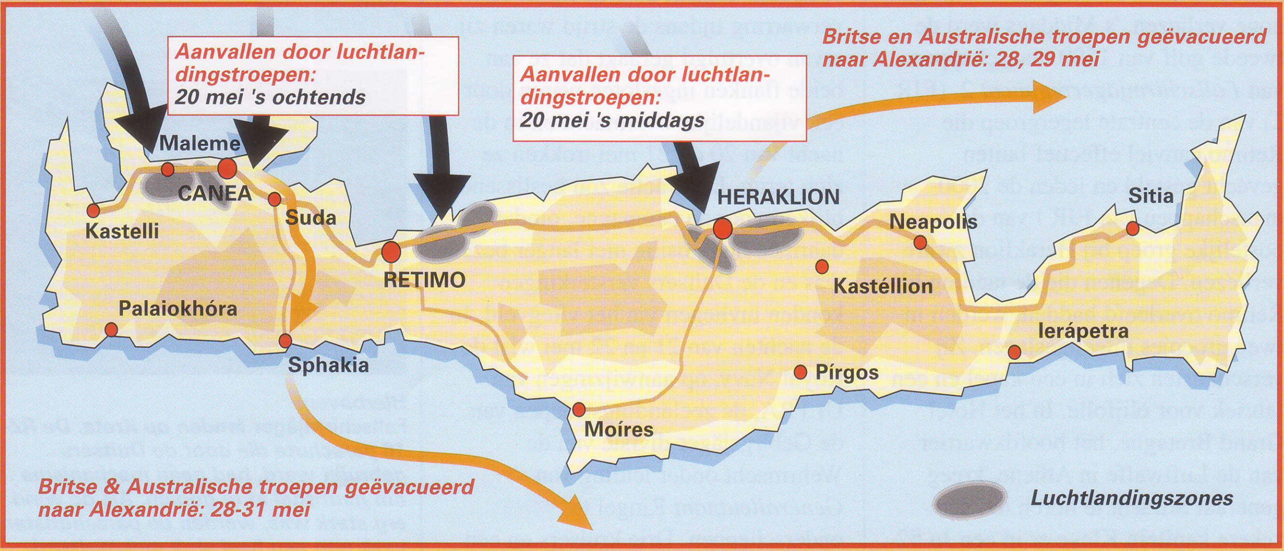

Het Duitse aanvalsplan met paratroepers van Fliegerkorps XI was het resultaat van een compromis. Generaloberst Alexander Lohr van Luftflotte 4, die de algehele leiding over de operatie had, gaf de voorkeur aan landingen rond Canea en Maleme in het westen en dan een doorbraak naar het oosten over het eiland.

De bevelvoerder over de paratroepers was Generalleutnant Kurt Student, de grote man achter de Duitse luchtlandingstroepen. Hij wilde landingen op drie punten - Canea/Maleme, Retimo in het westen van het eiland en Heraklion in het midden. Het compromis was een aanval in twee fases, te beginnen met landingen bij Maleme/Canea in de ochtend van de 20e mei en daarna landingen bij Retimo en Heraklion in de namiddag.

De machtsverhoudingen

De aanvallers

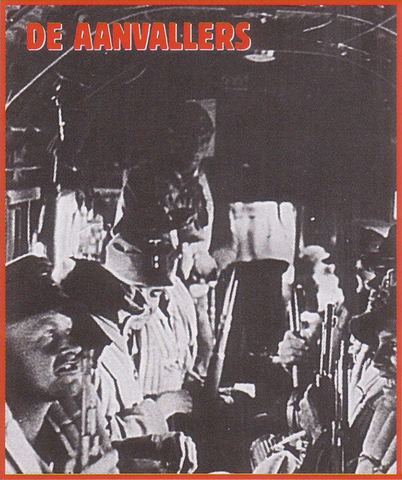

Generaal Students *Fliegerkorps* XI omvatte *Fliegerdivision* 7 - drie regimenten parachutisten die elk uit drie bataljons bestonden met artillerie, genie en verbindingsmensen van de divisie - en een luchtlandingsregiment met drie bataljons parachutisten plus een bataljon dat zich met zweefvliegers verplaatste. In totaal kwam dit neer op zo'n 8100 manschappen. *General-major* Conrad voerde het bevel over het transport - zo'n 500 Ju 52-transportvliegtuigen en 72 DFS 230-zweefvliegtuigen. De luchtsteun kwam van 180 jachtvliegtuigen, 205 duikbommenwerpers en 228 middelzware bommenwerpers van *Fliegerkorps* VIII, onder bevel van *Generalleutnant* von Richthofen. Hoewel de invasie vooral een Luftwaffe-operatie was, was de steun van de Wehrmacht nodig voor de versterkingen. Deze bestonden uit de 5e *Gebirgsjäger*-divisie onder *Generalleutnant* Julius Ringel. De drie karabiniersregimenten en het enkele motorbataljon moesten ingevlogen worden zodra de paratroepers een vliegveld hadden ingenomen. Verder zouden er nog twee bataljons Gebirgsjäger over zee komen, met voertuigen, AA-geschut, veldartillerie en genie die in twee golven van respectievelijk 25 en 38 Griekse vissersboten, onder escorte van Italiaanse motortorpedoboten aangevoerd moesten worden.

De verdedigers

De Britse, Australische en Nieuw-Zeelandse troepen op Kreta stonden onder bevel van generaal-majoor Bernard Freyberg VC. Dit betrof onder andere de Britse 14th Infantry Brigade bij Heraklion, aangevuld met een Grieks en twee Australische bataljons; de 19th Australian Brigade bij Retimo, aangevuld met twee Griekse bataljons; twee Australische bataljons als mobiele reserve bij Suda en Canea, plus een gemengde groep Britse Army-, Navy- en Royal Marine-mensen. De kritieke sector bleek in het westen te liggen bij Galatas, Maleme en het vliegveld Maleme. Hier werd de 2nd New Zealand Division in positie gebracht, met de 10th Brigade rond Galatas en twee Griekse bataljons meer zuidwaarts. De zogenaamde 'Prison Valley' werd bestreken door de 5th New Zealand Brigade, de 28th Maori Battalion, genietroepen die als infanteristen fungeerden en de 21st, 22nd en 23rd New Zealand Infantry Battalions. Het uitgedunde 22nd NZ Battalion moest het vliegveld Maleme beschermen. Het garnizoen had te weinig transportmiddelen, vrijwel geen luchtdoel- of artilleriegeschut en bijna geen radio's; er was zelfs een gebrek aan elementaire zaken als prikkeldraad, zandzakken, houwelen en schoppen.

Boven:
Fallschirmjäger nemen het dorp Galatas weer in nadat ze hieruit verdreven waren door twee compagnies Nieuw-Zeelandse infanterie.

was, voerden de Duitsers de druk op. Student stuurde zijn laatste reserve van 1880 parachutisten naar Maleme. Op de 22e landden er zo'n 2000 Gebirgsjäger en op de 23e was hun aantal opgelopen tot 3650. Op de 22e begonnen de paratroepers en de Gebirgsjäger met hun opmars naar het oosten om aansluiting te vinden met hun kameraden bij Canea. Door de constante luchtaanvallen werd het Britse garnizoen gedwongen zich terug te trekken.

BRITSE EVACUATIE

Generaal Freyberg besefte dat hij deze strijd niet meer kon winnen en zijn troepen van Kreta moest terugtrekken. De enige haven die geschikt was voor de evacuatie van de troepen bij Canea en Maleme lag in het kleine vissersplaatsje Sphakia aan de zuidkust, maar de Duitsers hadden inmiddels ook het dorp Galatas aan de weg naar het zuiden in handen. Op de 25e gaf kolonel H.K. Kippenberger twee compagnies van het Nieuw-Zeelandse 23rd Battalion opdracht het dorp in te nemen. Bij de compagnies sloten zich vrijwillig allerlei eenheden aan die op eerherstel uit waren. De Nieuw-Zeelandse, Australische en Britse troepen die een paar dagen daarvoor de vijand nog voor zich uit gejaagd hadden, wilden laten zien dat ze dat nog een keer konden doen. Ondersteund door twee lichte tanks overvielen de manschappen het dorp en verdreven ze de Duitsers. Nu de weg naar het zuiden was vrijgemaakt, kon de lange klimtocht over de bergrug naar Sphakia beginnen.

De aanvallen van de Luftwaffe zorgden voor zware verliezen tijdens de evacuatie. Vooral de Britse marine werd zo zwaar geraakt - er werden drie kruisers en zes torpedobootjagers tot zinken gebracht en 17 slagschepen beschadigd - dat de evacuatie op de 30e gestaakt moest worden, waardoor er 5000 mannen gevangen genomen werden. Bij Heraklion slaagde de Royal Navy erin iedereen te evacueren, maar de manschappen bij Retimo, waar het verzet het felst was geweest, moesten zich ook aan de Duitsers overgeven. Sommigen wisten zelf van het eiland af te komen en met boten de 300 km naar Noord-Afrika af te leggen. Anderen werden met onderzeeërs geëvacueerd. Toen de strijd voorbij was, deden er - ongefundeerde - geruchten de ronde dat er Duitse paratroepers vermoord waren door de Kretenzers. De eilandbewoners hadden het zwaar tijdens de bezetting. Dit begon al met de executie van 698 mannen die door de Duitsers als *francs-tireurs* - burgersluipschutters beschouwd werden. In vier maanden tijd executeerden de bezetters 1135 Kretenzers en verwoesten ze vier dorpen.

De stad Heraklion staat in brand na een zware aanval door Duitse bommenwerpers.

Een zware tol

Hoewel de meeste Britse, Australische en Nieuw-Zeelandse troepen van Kreta gered werden, konden enkele duizenden van hen de evacuatieplaatsen niet bereiken. De meesten werden gevangen genomen.

Links: Duitse Gebirgsjäger patrouilleren op Kreta. De Duitsers hadden het niet gemakkelijk op het eiland: het verzet was sterk en de lokale bevolking werd wreed behandeld.

Bij de Britse, Australische en Nieuw-Zeelandse legers vielen er 1742 doden en vermisten te betreuren, 2225 mannen raakten gewond en 11.370 werden er gevangen genomen. De Royal Navy verloor 2000 manschappen en telde 183 gewonden. Maar voor de Duitsers was Kreta ook niet meer dan een Pyrrusoverwinning. Zij verloren meer dan 4000 manschappen en hadden 2500 gewonden. De meeste slachtoffers vielen onder de paratroepers: bijna de helft van hen kwam om het leven. Verder werd meer dan de helft van de 500 Ju 52 transportvliegtuigen vernietigd. Naar aanleiding van deze verliezen deelde Hitler aan Student mee: "de tijd van de parachutist is voorbij. Onze paratroepers zijn een verrassingswapen. Zonder het verrassingselement is er geen toekomst voor luchtlandingstroepen". Met deze woorden zorgde de Führer ervoor dat de perfect getrainde Duitse *Fallschirmjäger* niet meer voor luchtlandingen ingezet werden en het leven lieten als infanteristen.

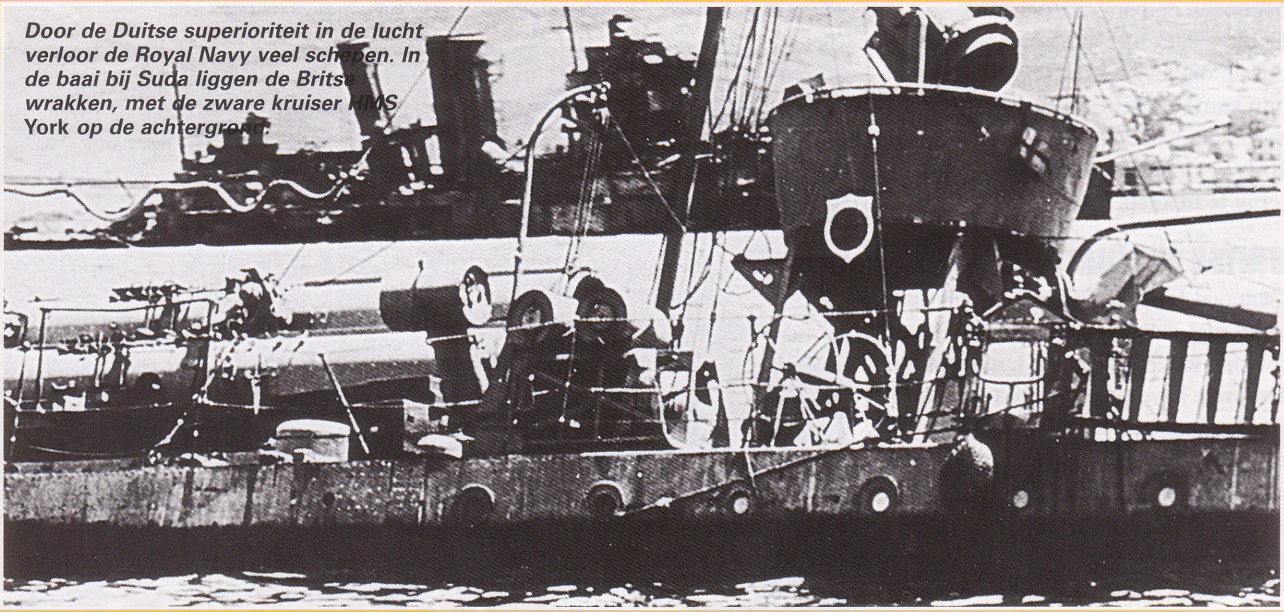

Door de Duitse superioriteit in de lucht verloor de Royal Navy veel schepen. In de baai bij Suda liggen de Britse wrakken, met de zware kruiser HMS York op de achtergrond.

een doorbraak richting Larissa, waar zich het belangrijkste wegenknooppunt ten zuiden van de Olympus bevond. Al het noord-zuidverkeer ten oosten van het Pindusgebergte ging viadit knooppunt. Met de 5e pantserdivisie die via de weg oprukte en twee Duitse bergdivisies die de verdedigers in de vallei aan de zijkanten insloten, slaagde het plan bijna. De Britse 1st Armoured Brigadetrok zich terug tot de Tempe-vallei, waar divisies uit Nieuw-Zeeland en Australië de Duitse opmars op 15 april tot stilstand brachten.

THERMOPYLAE

De Britten waren op 18 april teruggedrongen tot het eeuwen oude slagveld bij Thermopylae. Het was vooral aan ULTRA te danken dat ze niet hetzelfde lot ondergingen als Leonidas en zijn Spartanen. De Britse inlichtingendienst voorzag generaal Wilson van een stroom aan gedecodeerde Duitse signalen waarmee de Britse terugtocht steeds een stap voor kon blijven op de Duitse opmars: dit was een hele klus, gezien de mobiliteit en het tactische inzicht van de Duitse officieren.

De Duitse troepen trokken op 27 april Athene binnen. Onderdelen van het 30e korps scheepten zich in op geconfiskeerde boten om de eilanden Samothrace, Lesbos en Chios te bezetten. (Andere eilanden zoals Rhodos en Kos waren in 1912 door het Ottomaanse rijk aan Italië overgedragen; ze werden pas na de oorlog weer bij Griekenland gevoegd). Conform de strikte planning voor Operatie Barbarossa, de invasie in de Sovjet-Unie, begon de bulk van het Duitse invasieleger zich in mei weer terug te trekken en lieten ze Griekenland over aan een mix van Duitse reserve-eenheden en Italianen.

Vijftigduizend soldaten uit Groot-Brittannië en het Gemenebest werden door de Royal Navy uit de vissershavens en van de open stranden gered. Velen van hen werden op Kreta afgezet, waar men nog niets van de oorlog merkte en er nog steeds een soort vakantiesfeer heerste. Ze gingen ervan uit dat de volgende halte op hun route Egypte zou zijn, waar ze even aan de oorlog konden ontsnappen. Wat zij niet wisten was dat generaal Kurt Student, die graag zijn *Fallschirmjäger*-divisie in actie wilde laten komen, al intensief landkaarten bestudeerde en aan het berekenen was hoeveel Ju-52's hij nodig zou hebben voor de invasie. De laatste slag om Grieks grondgebied stond op het punt te beginnen.

Hierboven:
Griekse gevangenen met Duitse bewakers. Het kleine Griekse leger had weinigin te brengen tegen de moderne, goed uitgeruste Wehrmacht met zijn uitgebreide oorlogservaring.

Links:
Britse, Australische Nieuw-Zeelandse troepen wachten tot ze geëvacueerd worden uit een van de havens in het zuiden van Griekenland. Binnen twee dagen werden er meer dan 50.000 manschappen geëvacueerd. Velen van hen werden later op Kreta gevangen genomen.

Hierboven:
Het Duitse succes werd in grote mate bepaald door de twee divisies bergtroepen die op het ruige terrein in het binnenland van Griekenland probeerden de verschillende Griekse verdedigingslinies buiten werking te stellen.

Het einde voor Griekenland

De Griekse regering capituleerde op 19 april, waarop de Britten aankondigden dat ze zich zouden terugtrekken van het vasteland, maar dat ze Kreta wilden blijven verdedigen. De evacuatie op 26 april werd verstoord door een gedurfde actie van de Duitsers. Duitse parachutisten namen de brug over het kanaal van Korinthe in. De brug werd echter opgeblazen en de aftocht ging verder tot Kalamata waar 7.000 Britten, Australiërs en Nieuw-Zeelanders uiteindelijk hun wapens neer moesten leggen, omdat ze al hun munitie verschoten hadden.

De Griekse verliezen in deze korte campagne kwamen uit op 15.700 doden en vermisten en 218.000 soldaten die gevangen genomen werden. Aan Britse zijde vielen er 900 doden, 1200 gewonden en 1612 vermisten te betreuren en werden er 9000 manschappen gevangen genomen. Aan Italiaanse zijde werden er 13.755 manschappen gedood, 50.874 gewond, terwijl er ook nog eens 26.065 vermisten waren. De Duitse verliezen kwamen neer op 1518 doden en 3360 gewonden.

Hieronder:
Het grootste gedeelte van de kleine Griekse marine werd in april 1941 vernietigd. Op 23 april brachten Stuka's de oude oorlogsbodems Kilkis en Lemnos tot zinken. Deze schepen waren in 1905 van stapel gelopen als de USS Mississippi en Idaho, en werden nog vóór de Eerste Wereldoorlog van Amerika overgenomen.

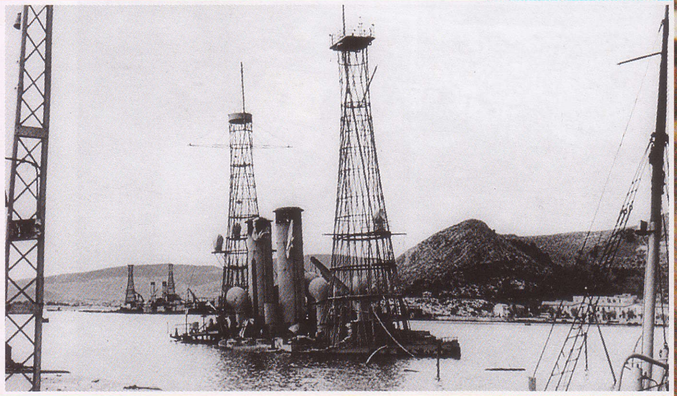

Rechts:
Een Sturmgeschutz III rijdt door de straten van Athene. De Griekse hoofdstad viel op 27 april in Duitse handen, op het moment dat de laatste van de 50.000 Britse troepen geëvacueerd werden.

Hitlers Superkanonnen

Een 28-cm K5(E) opent het vuur op Engeland vanaf zijn positie aan het Nauw van Calais. Hoewel het Duitse spoorweggeschut de breedte van het Kanaal (35 km) gemakkelijk kon overbruggen, was de nauwkeurigheid op deze afstand uiterst beperkt.

NA de Golfoorlog kreeg men pas de bevestiging dat Irak een 'superkanon' had: de wapenexpert Gerald Bull had de Irakezen geholpen bij de bouw van een gigantisch kanon dat in een heuvel was weggewerkt. Maar dit wapen werd nooit afgebouwd. Het grootste kanon dat ooit in een oorlog is afgevuurd, is daarom nog altijd 'Eiserne Gustav': Adolf Hitlers favoriete kanon. Gustav maakte deel uit van een hele serie monsterkanonnen waarmee de Duitsers betonnen forten en verafgelegen doelen wilden bombarderen. Twee van deze kanonnen konden vanaf de Franse kust doelen in Kent in Engeland beschieten. Het Krupp 80-cm Kanone (Eisenbahn) werd vreemd genoeg op particulier initiatief gebouwd en niet als gevolg van een opdracht van de overheid. Het kanon woog meer dan duizend ton, moest vervoerd worden via twee evenwijdige stellen dubbele spoorrails en er waren 2000 mannen zes weken mee bezig om het op te bouwen. De loop alleen al was meer dan 30 meter lang: een afschrikwekkend symbool van de superioriteit van de nazi's. Toen Hitler in 1940 de eerste demonstratie van dit kanon bijwoonde, was hij direct gecharmeerd van het wapen. Hij noemde het 'Eiserne Gustav' naar de 70-jarige pater familias van de familie Krupp. (Gustav Krupp von Bohlen und Halbach was de voorzitter van een organisatie van Duitse industriëlen die in 1933 opgericht werd om de nazi-partij te sponsoren.)

SPOORWEGGESCHUT

'Gustav' was de laatste en grootste exponent van een programma dat al in het begin van de jaren 30 gestart was.

De superkanonnen waarmee Engeland beschoten werd, waren vooral experimentele wapens. De ontwerpers wilden bepalen hoe ver het maximale bereik zou zijn. In 1918 was het beruchte 'kanon van Parijs' gebruikt om de Franse hoofdstad vanaf een afstand van 116 km te beschieten. In 1938 nam het Duitse leger de K 12 (*Kanone* 12 *Eisenbahn*) in gebruik. Dit was een 210-mm kanon met een maximaal bereik van 120 km. Het Duitse leger wist met de K 12 veel van de technische problemen op te lossen waarmee de Duitse artilleristen in 1918 te kampen hadden. De K 12 woog bijna 300 ton, vuurde granaten af van 107,5 kg en kostte het leger zo'n 6.000.000 Reichsmark. Dat was nogal een investering om de problemen uit het verleden op te lossen. Er werden twee kanonnen gebouwd, die in 1940 naar het Nauw van Calais overgebracht werden. Tijdens de luchtaanval op Engeland bood de artillerie ondersteuning met deze stukken die dwars over het Kanaal heen op doelen in Kent vuurden.

LANGEAFSTANDSWAPEN

Eén granaat kwam neer in Rainham, op 88 km van de Franse kust. De Britse experts die de scherven onderzochten, kwamen tot de conclusie dat dit geen bom was, maar een granaat die door een kanon was afgevuurd. Tot 1945 bleef men echter in onzekerheid of een wapen als de K 12 werkelijk bestond. De granaten die de K 12 afvuurde, waren nauwkeurig afgestemd op de trekken en groeven in de loop van het kanon. Door de hoge druk en de extreme temperaturen kon men met één loop maximaal 90 granaten afvuren. Daarna moest hij vervangen worden. De K 12-batterij werd in 1941 van de kust verplaatst en is daarna nooit meer waargenomen. Toch werden er af en toe nog granaten over het Kanaal afgevuurd: de Britten beschoten de havens van Calais met spoorweggeschut uit de Eerste Wereldoorlog, waarop de Duitse kustbatterijen (net als het Britse materieel vooral oude kanonnen van slagschepen) terugschoten. Daarbij werd tenminste eenmaal het doel geraakt! Het lot van K 12 bleef een mysterie. In 1944 zetten de Duitsers een nieuw superkanon in, dat dood en verderf zaaide onder de Britse en Amerikaanse landingstroepen op het

"Die kanonnen maakten ons leven vier maanden lang tot een hel. De constante regen van granaten was zo regelmatig dat we het kanon 'Anzio Annie' noemden (omdat we dachten dat er maar eentje was)"
Een sergeant van het Amerikaanse leger over de beschietingen door de Duitse K 5 (E)'s bij Anzio

Hierboven en hieronder:
Vanuit technologisch oogpunt was de 28-cm K 5(E) een van de meest geavanceerde artilleriestukken die er ooit gebouwd zijn. Dit was een van de weinige spoorwegkanonnen die specifiek voor deze rol ontworpen werden. Het was ook een van de weinige superkanonnen die uitgebreid ingezet werden tijdens de Tweede Wereldoorlog.

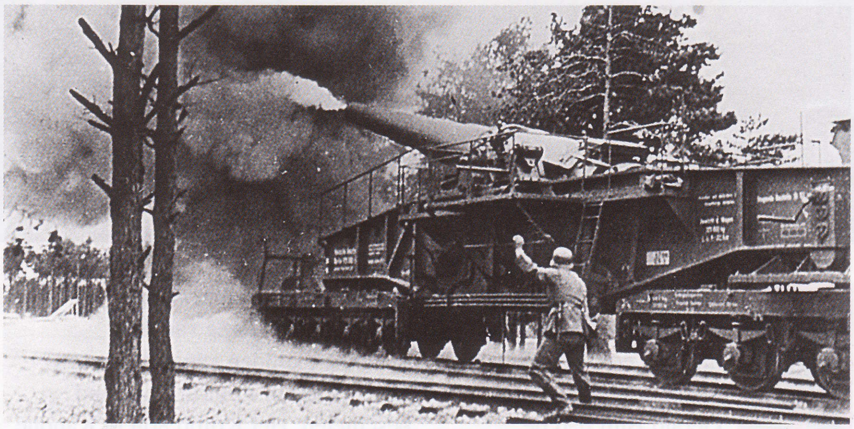

Het kanon van Parijs

Granaten in de stratosfeer

Hierboven:
Het kanon van Parijs wordt getest voordat het in 1918 aan het front wordt ingezet. Dit kanon was eigenlijk voor de Duitse marine ontwikkeld. Het had een bereik van meer dan 100 kilometer, maar de vuursnelheid was erg laag.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog bedienden beide kanten zich van spoorweggeschut. Kanonnen van slagschepen werden op speciaal gebouwde onderstellen gemonteerd, waardoor ze gemakkelijk verplaatst konden worden om strategische punten zoals hoofdkwartieren of spoorwegknooppunten ver achter de vijandelijke linies onder vuur te nemen. Toen Hitler aan de macht kwam, hadden alleen Groot-Brittannië en Frankrijk nog een aantal van dergelijke kanonnen in reserve. De zware Duitse kanonnen, waaronder het beroemde kanon van Parijs, waren allemaal in 1918 verloren gegaan. Het enorme bereik van het kanon van Parijs was mogelijk gemaakt door de granaat zo ver omhoog te schieten dat hij doordrong in de stratosfeer. In de ijle lucht op 38.400 meter hoog bereikten de granaten een topsnelheid van meer dan 900 meter per seconde. Door de dichtere lucht dichterbij de grond werden ze weer afgeremd, waarna ze uiteindelijk met een snelheid van 670 meter per seconde insloegen. De mondingssnelheid die nodig was om de granaat zo hoog te laten komen, was onvoorstelbaar: de benodigde druk was het maximale dat men met de wapentechnologie van 1918 kon bereiken. Tegen 1918 waren de vliegtuigen inmiddels zo ver ontwikkeld dat men de meeste doelen ook aan bommenwerpers kon overlaten. Aan het eind van de oorlog konden men per vliegtuig een zware bommenlast op een grotere afstand afwerpen dan met de zwaarste kanonnen.

Toen Hitlers generaals het spoorweggeschut nieuw leven in wilden blazen hadden ze andere doelen voor ogen: de betonnen verdedigingswerken aan de Tsjechische grens en die aan de Franse grens van België tot Zwitserland - de Maginot-linie.

In 1914 was de Duitse opmars in België afgeremd door een aantal stalen en betonnen forten, maar Krupps 420-mm superhouwitser (beter bekend als 'Dicke Bertha') had hiermee korte metten gemaakt.

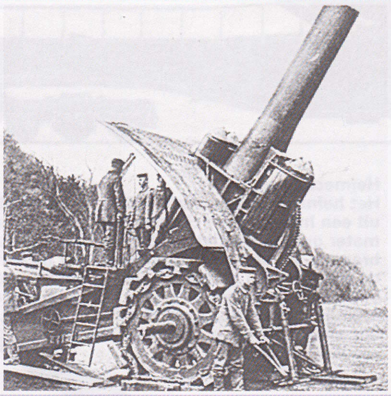

Hierboven:
'Dicke Bertha' was een zware houwitser die door Krupp ontworpen was voor het bombarderen van verdedigingswerken. Door het succes van dit wapen werd er tijdens de Tweede Wereldoorlog nog zwaarder geschut ontwikkeld.

strand bij Anzio. De geallieerde soldaten noemden dit kanon 'Anzio Annie'. Bij de Duitsers stond het bekend als een K 5 (28-cm *Kanone* 5 *Eisenbahn*) of '*schlanke* Bertha' (slanke Bertha). Het ging hierbij niet om één, maar om twee kanonnen, die om beurten uit een spoorwegtunnel op de lijn Rome-Nettuno tevoorschijn kwamen. De K 5 was een splinternieuw ontwerp dat in het begin van de jaren 30 door Krupp ontwikkeld was op basis van de ervaringen uit de Eerste Wereldoorlog. De eerste K 5 werd in 1936 door het Duitse leger in gebruik genomen; in 1940 waren er al acht operationeel. Tijdens de daaropvolgende jaren werden er nog eens zo'n 20 van gebouwd. Deze bleven tot het eind van de oorlog in actie. De laatste melding van een beschieting met dergelijk geschut dateert van 1945 toen een kanon vanaf Bonn beschietingen uitvoerde op Maastricht.

WERKPAARD OP RAILS

De K 5 woog iets meer dan 200 ton en vuurde granaten van 255 kg af over

Onder:
De 21-cm K 12 (E), die geïnspireerd was op het kanon van Parijs uit de Eerste Wereldoorlog, had een effectief bereik van meer dan 100 km. Omdat accuratesse over een dergelijke afstand onmogelijk was, kon men dit kanon alleen maar inzetten voor spervuur.

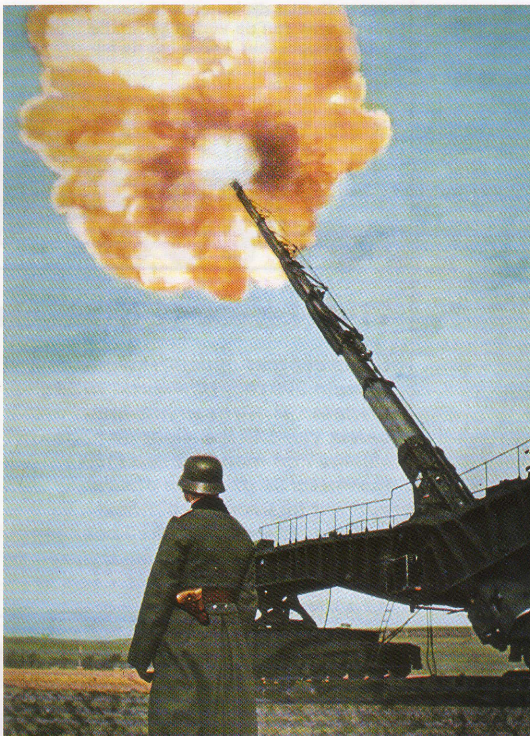

een maximaal bereik van 62 km. Er werden verschillende K 5's ingezet om het Nauw van Calais tegen een geallieerde invasie te beschermen. Twee daarvan maakten deel uit van het zware geschut dat in 1942 naar het front bij Leningrad gestuurd werd. Hitler weigerde opdracht te geven voor een directe aanval op de stad, maar gaf er de voorkeur aan de stad door de Luftwaffe en de artillerie plat te laten gooien. De geboorteplaats van het bolsjewisme zou van de kaart geveegd worden. De K 5's legden een spervuur op de stad, die beschermd werd door een aantal betonnen en stalen verdedigingswerken en door de kanonnen van slagschepen. Er werd ook een K 5 ingezet tijdens de eerste beschietingen op Stalingrad. Eind 1942 zouden er twee naar Tunesië worden overgebracht, hoewel hun inzetbaarheid daar erg beperkt zou zijn. Deze K 5's stonden nog in Italië toen de legers van de Asmogendheden in Noord-Afrika zich overgaven en het waren deze K 5's die voor zoveel ellende zorgden aan het strand bij Anzio. In de diepe spoor-weg-tunnel waren ze onkwetsbaar. Ze kwamen alleen maar naar buiten om hun granaten af te vuren op de dichte linies van de geallieerden. De loop van de K 5 had 12 diepe groeven. De granaten waren aan de zijkant voorzien van verdikkingen die in de groeven pasten, waardoor ze een mondings-snelheid van 1128 meter per seconde konden bereiken. Om het bereik van de K 5's te verhogen, werd er een speciale granaat ontwikkeld. Deze had een raketmotor in het voorste gedeelte, met de explosieve lading rond de stuwpijp. Deze was zwaar geïsoleerd om te voorkomen dat de lading door de hitte te vroeg zou ontploffen. Een timer schakelde de raketmotor in als de granaat 19 seconden in de lucht was en het hoogste punt van zijn normale baan bereikt had. Op dit punt werd de raket ontstoken, zodat de granaat een bereik kreeg van 86,5 km. De kop kwam bij inslag tot ontploffing door een inwendige ontsteking. Aan het eind van de Eerste Wereldoorlog hadden de kanonniers geleerd hoe ze met één schot een doel op grote afstand

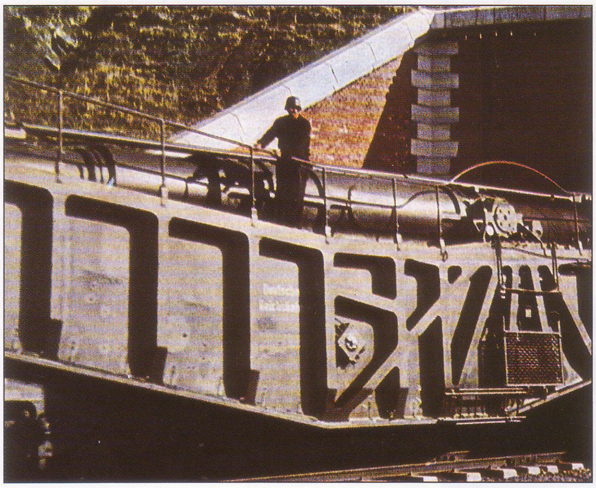

Hierboven:
Uit voorzorg tegen luchtaanvallen wordt de K 12 (E) ergens in Noord-Frankrijk een spoortunnel in gereden.

Kanonnen op het spoor

28-cm Kanone 5 (E)

Bij Krupp begon men in 1934 met het ontwerp van het 28-cm Kanone 5 (Eisenbahn). De eerste exemplaren daarvan werden in 1936 afgeleverd. Er werden meer dan 25 van deze kanonnen gebouwd, die overal in Europa werden ingezet. Dit systeem, dat 218 ton woog, had een maximum bereik van zo'n 60 km.

Munitie:
De standaard munitie van de K 5 was een 255,5-kg granaat die met een mondingssnelheid van 1128 m/sec. werd afgevuurd. Met de introductie van een granaat met raketmotor nam het bereik toe tot meer dan 80 km, terwijl men in Peenemünde een met vinnen gestabiliseerde granaat testte die uit een gladde loop afgevuurd moest worden.

Loop:
De K 5 (E) had een loop van 21,5 meter. Omdat dit kanon minder plomp was dan de vorige generatie spoorweggeschut, kreeg het de bijnaam *'schlanke Bertha'*.

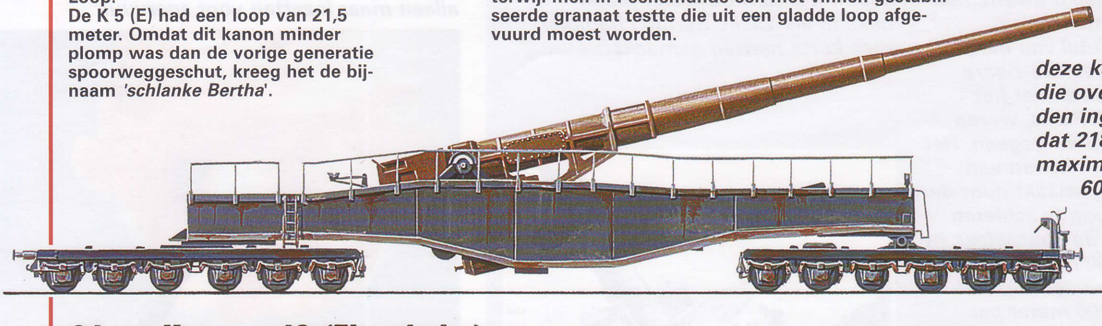

21-cm Kanone 12 (Eisenbahn)

Compleet met onderstel woog de K 12 ruim 300 ton. Hij vuurde 107-kg granaten af over een maximaal bereik van 120 km. Door de hoge slijtage kon men met één loop maximaal 90 granaten afvuren, voordat hij vervangen moest worden. Er werden twee kanonnen van dit type gebouwd, maar deze speelden geen rol van betekenis in de oorlog.

Hefmechanisme:
Het hefmechanisme van de K 12 (E) bestond onder andere uit een hydraulische cilinder waarmee het hele kanon een meter omhoog getild werd om de loop in vuurpositie te brengen. Zo kon men voorkomen dat de kamer door de terugslag de grond zou raken. Het nadeel hiervan was echter dat het kanon elke keer opgekrikt moest worden om het af te vuren en dat men het weer moest laten zakken om het te laden.

Loop:
De lange slanke loop van de K 12, kaliber 158 (d.w.z. dat de loop 158 keer zo lang was als de breedte van de granaat die ermee werd afgevuurd), moest aan de buitenkant verstevigd worden om te voorkomen dat hij door zijn eigen gewicht zou doorbuigen.

Het grootste kanon ooit gebouwd

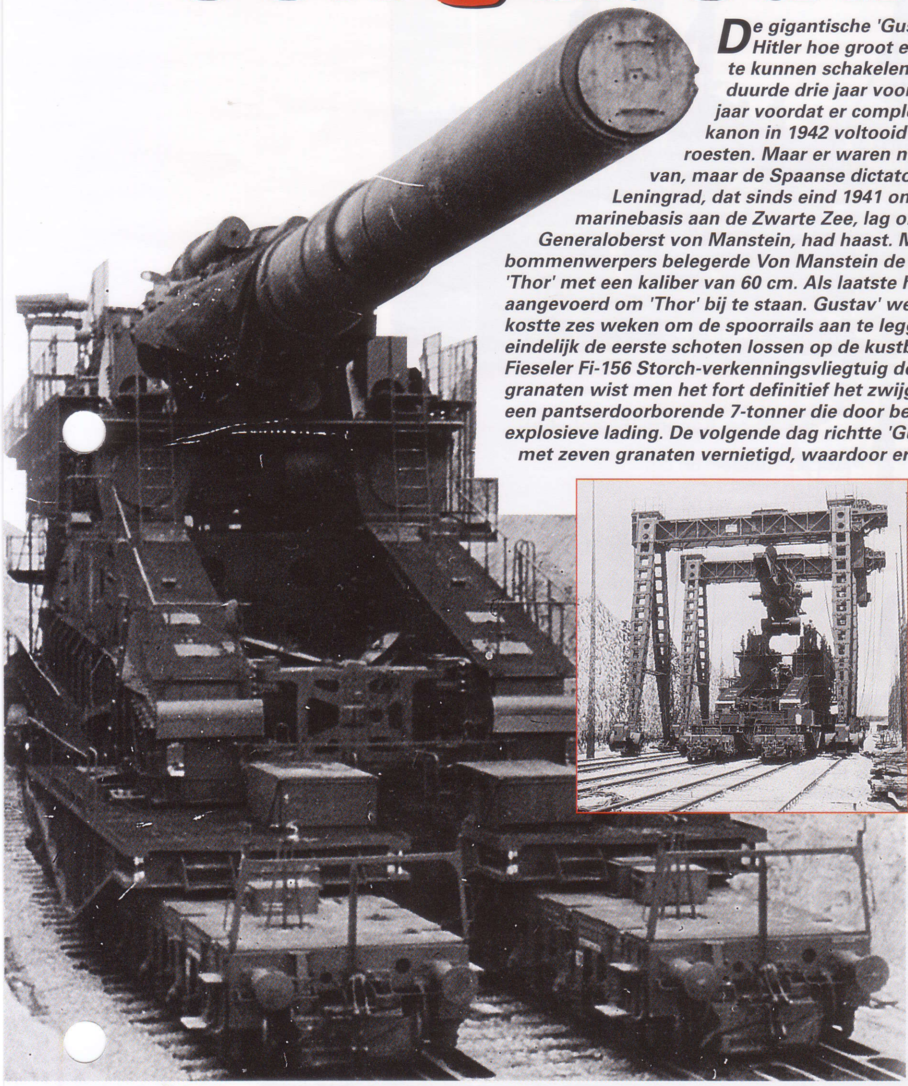

De gigantische 'Gustav' werd gebouwd naar aanleiding van een vraag van Hitler hoe groot een kanon moest zijn om de forten van de Maginot-linie uit te kunnen schakelen. De technici van Krupp togen in 1937 aan het werk. Het duurde drie jaar voordat de eerste loop getest kon worden en nog eens twee jaar voordat er complete kanonnen gebouwd werden. Tegen de tijd dat het eerste kanon in 1942 voltooid was, lag de Maginot-linie al ver achter de Duitse linies te roesten. Maar er waren nog andere doelen. Het Britse fort op Gibraltar was er een van, maar de Spaanse dictator Franco weigerde dit samen met Hitler aan te vallen. Leningrad, dat sinds eind 1941 onder vuur lag, was er ook een. Ook Sebastopol, de Russische marinebasis aan de Zwarte Zee, lag onder vuur en de bevelvoerder van het Duitse 11e leger, Generaloberst von Manstein, had haast. Met ondersteuning van een enorme concentratie bommenwerpers belegerde Von Manstein de stad met zwaar materieel, waaronder het reuzenmortier 'Thor' met een kaliber van 60 cm. Als laatste hulpmiddel werd 'Gustav', verdeeld over 25 treinen, aangevoerd om 'Thor' bij te staan. Gustav' werd met behulp van twee 110-tons kranen opgebouwd. Het kostte zes weken om de spoorrails aan te leggen en het kanon te monteren. Op 5 juni kon 'Gustav' eindelijk de eerste schoten lossen op de kustbatterijen die de Russische vesting verdedigden. Een Fieseler Fi-156 Storch-verkenningsvliegtuig deed verslag van de inslag van de granaten. Met acht granaten wist men het fort definitief het zwijgen op te leggen. Er werden twee types granaten gebruikt: een pantserdoorborende 7-tonner die door beton heen kon dringen en een 5-tonner met een hoog-explosieve lading. De volgende dag richtte 'Gustav' zijn dodelijke aandacht op Fort Molotov. Dit werd met zeven granaten vernietigd, waardoor er nog tijd overbleef om een ander doel aan te vallen: het ondergrondse (en onder water gelegen) arsenaal dat onder Sebastopol was aangelegd en zich tot in zee uitstrekte. Er werden negen granaten afgevuurd. Na 25 km stortten ze zich in zee om op 30 meter diepte door het betonnen dak heen te slaan en binnenin het arsenaal tot ontploffing te komen. 'Gustav' bleef de hele week in actie en schakelde samen met het andere geschut van Von Manstein systematisch alle Russische verdedigingsposities uit. De verdedigers gaven de strijd echter niet zomaar op en trokken zich terug in het doolhof van tunnels dat de forten met elkaar verbond. Ze werden een voor een met explosieve ladingen en met vlammenwerpers uit de tunnels verdreven of gedood. Op 1 juli gaven de laatste overlevenden zich over. 'Gustav' werd ontmanteld en naar Duitsland teruggebracht. Het plan was om het geschut in de zomer van 1943 weer op te bouwen voor een verpletterende aanval op Leningrad, als de acties bij Koersk, die nog uitgevoerd moesten worden, succes hadden. Operatie Zitadelle mislukte echter en het was nu de beurt aan de Russen om aan te vallen. Voor zover men weet, is 'Gustav' daarna nooit meer opgebouwd. Onderdelen van het 80-cm geschut werden in 1945 op treinstellen ontdekt, maar daar is nu niets meer van overgebleven dan een paar loze granaten.

Boven:
Het assembleren van de 80-cm K (E) was een heel karwei. Ten eerste moest er meer dan een kilometer aan dubbele stellen rails aangelegd worden in een speciaal gegraven traject, met onderhoudssporen aan beide zijden. Vervolgens werden er twee enorme kranen gebouwd om de onderdelen van het kanon aan te voeren. Het hele proces kostte tussen de drie en zes weken.

Hieronder:
De loop wordt geladen. Er waren meer dan 1500 mannen voor nodig om het kanon in elkaar te zetten en er was een team van 500 manschappen nodig om het te bedienen.

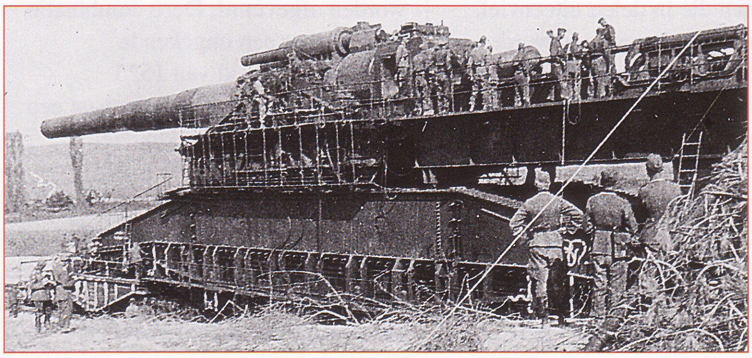

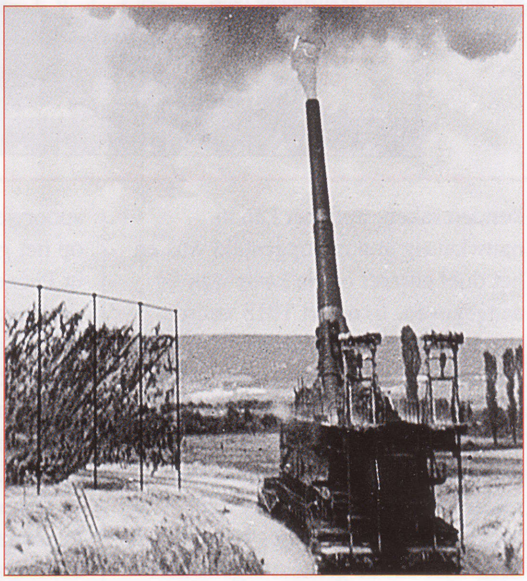

Boven:
Dit enorme artilleriestuk vuurt een salvo af op Sebastopol. Tijdens zijn onvoorstelbaar kostbare bestaan vuurde het 80-cm kanon in totaal zo'n 300 granaten af, waarvan minder dan 50 voor gevechtsdoeleinden.

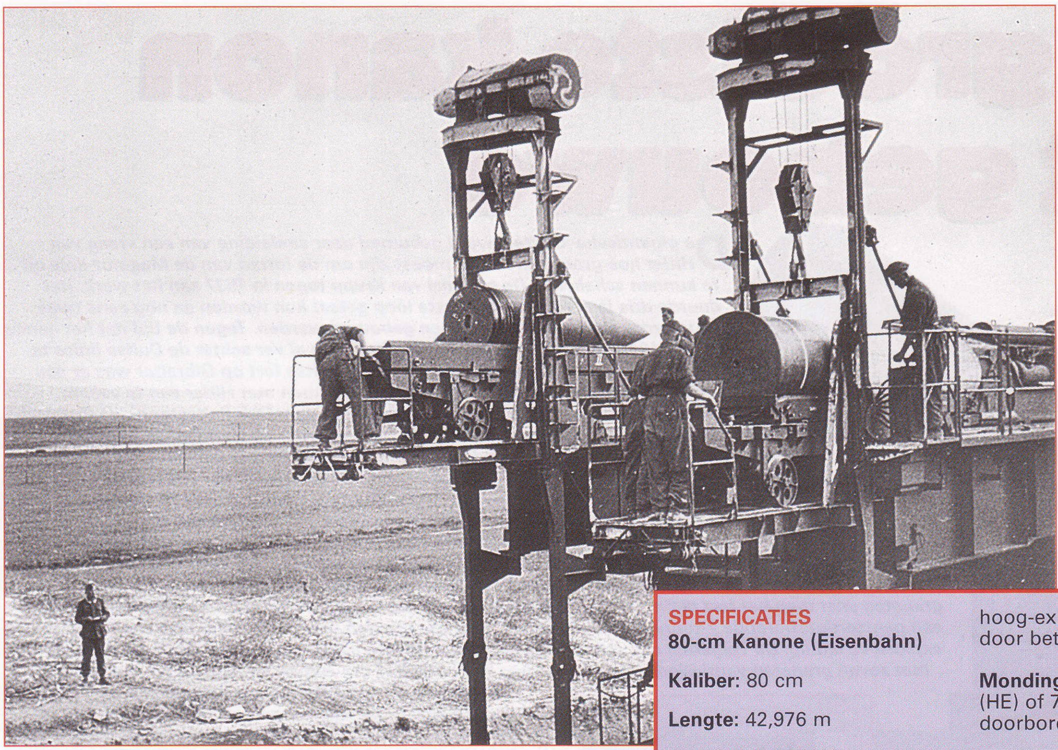

***Links:* Het 80-cm kanon had twee zware munitieliften. De lift aan de linkerkant werd gebruikt voor het projectiel; de rechterlift voor het voortstuwingsmiddel.**

SPECIFICATIES
80-cm Kanone (Eisenbahn)

Kaliber: 80 cm

Lengte: 42,976 m

Looplengte: 32,48 m

Gewicht: 1350 ton

Max. hoek: 65 graden.

Munitie: 4800-kg granaten met een hoog-explosieve lading of 7100-kg granaten met een hoog-explosieve lading die door beton heen drongen.

Mondingssnelheid: 820 m/sec (HE) of 710 m/sec(beton-doorborend)

Max. bereik: 47000 m met 4,8-tons granaat; 38000 m met 7-tons granaat.

Bemanning: 1500 manschappen voor montage en 500 om het kanon te bedienen en te onderhouden.

80-cm Kanone (E)

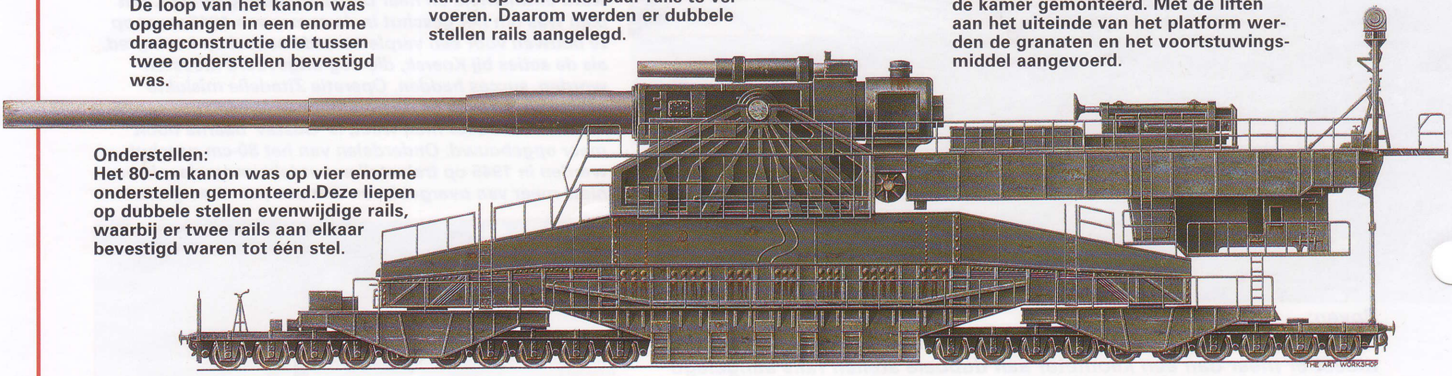

Ondergrond:
Het kanon was op een railconstructie van standaard kokerprofielen gemonteerd, maar door het grote formaat was het onmogelijk het kanon op één enkel paar rails te vervoeren. Daarom werden er dubbele stellen rails aangelegd.

Ophanging van het kanon:
De loop van het kanon was opgehangen in een enorme draagconstructie die tussen twee onderstellen bevestigd was.

Laden:
Er was een lang werkplatform achter de kamer gemonteerd. Met de liften aan het uiteinde van het platform werden de granaten en het voortstuwingsmiddel aangevoerd.

Onderstellen:
Het 80-cm kanon was op vier enorme onderstellen gemonteerd.Deze liepen op dubbele stellen evenwijdige rails, waarbij er twee rails aan elkaar bevestigd waren tot één stel.

konden raken, mits het kanon nauwkeurig genoeg opgesteld was en het doel correct op de kaart was aangegeven. In maart 1918 vuurde een kanon vanaf een Duits marineschip al met het eerste salvo een voltreffer af op een Brits hoofdkwartier dat ver achter de frontlinie lag. De projectielen met raketmotoren bleken echter niet accuraat genoeg voor het 'blindvuren'. Men wist dat de granaat ergens neer zou komen in een rechthoek van 200 meter breed en 3400 m lang, maar het exacte inslagpunt was puur toeval. tweede poging om het bereik van het spoorweggeschut te verhogen, startte op het geheime Duitse wapencentrum in Peenemünde. Men was er daar in geslaagd in de windtunnel een met vinnen gestabiliseerde granaat te ontwikkelen die in delen uiteenviel, een techniek die nog steeds wordt toegepast voor moderne SABOT-munitie.

Dit projectiel met de naam Peenemünde *Pfeil Geschoss* was een combinatie van een slanke, pijlvormige granaat met een uitwendige mantel, voorzien van vier vinnen. Door de mantel werd de gladde loop afgedicht zodat het drijfgas niet kon ontsnappen. Het prototype had een loop met een binnendiameter van 310 mm waarmee een 120-mm granaat van 1,9 meter lang en een gewicht van 136 kg kon worden afgevuurd. Deze combinatie zorgde voor een ongekende mondingssnelheid van 1525 meter/seconde en gaf de granaat een recordbereik van 151 km. Het systeem werd ook in de praktijk toegepast: twee 28-cm K 5's met gladde loop werden begin 1945 ingezet tegen onderdelen van het Amerikaanse 3rd Army, die zich in de buurt van Maastricht bevonden.

Lijfwacht van de Führer BODYGUARD

De SS, absoluut de nazi-geleding die het meest in het oog sprong, groeide uitvan een kleine elite-lijfwacht in een zwart uniform tot een leger met een immens strijdvermogen.

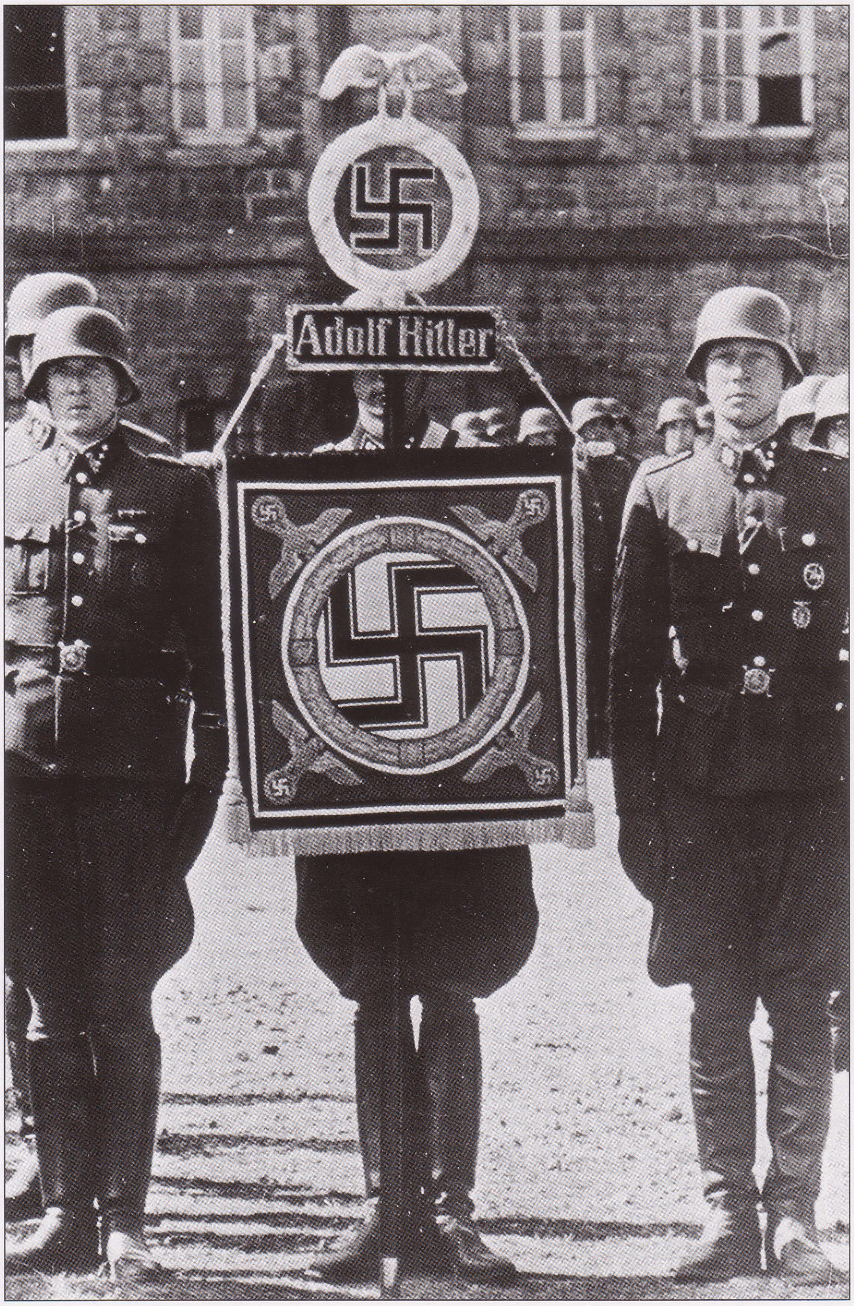

De geschiedenis van de SS kan in een aantal fases verdeeld worden. Ze werden in eerste instantie opgericht als ordedienst voor partijbijeenkomsten, maar werden later benoemd tot de persoonlijke lijfwacht van de Führer. In de jaren 20 was deze organisatie nog klein. Tegen de tijd dat Hitler aan de macht kwam, was de SS uitgegroeid tot zo'n 25.000 man, maar dit was niets in vergelijking met de miljoenen SA-leden.

ZWARTHEMDEN

Na 1933 groeide de SS snel en ontstonden er drie hoofdgroepen. De *Allgemeine SS* was in eerste instantie verantwoordelijk voor de politie- en veiligheidsdiensten. Deze afdeling was ook verantwoordelijk voor het bestuur over het snelgroeiende economische imperium van de SS en nam het voortouw in het onderzoeken en uitdragen van de rassentheorieën van Himmler. De *Allgemeine* SS hield het karakteristieke zwarte uniform nog lang nadat de andere SS-afdelingen op grijs waren overgeschakeld. Daarnaast waren er de kampwachten die grotendeels verantwoordelijk waren voor de gruwelijke reputatie die de SS nog steeds heeft.

Links:
Vaandeldragers van de Leibstandarte tijdens een parade. Zij dragen het grijze uniform dat in 1938 aan bewapende SS-eenheden verstrekt werd.

Hieronder:
Leden van SS-pantserdivisie Das Reich rusten uit na de slag om Kharkhov op nieuw in te nemen in maart 1943. Hun uitrusting was nu al grotendeels gelijk aan die van de Wehrmacht, zij het dat ze hun eigen Waffen-SS emblemen en hoofddeksels behielden.

SS-SOLDATEN

De Waffen-SS werd opgericht om goed getrainde troepen te leveren, die loyaal waren aan de partij en aan de Führer. In eerste instantie werden ze met argusogen bekeken door het leger, maar naarmate de Waffen-SS groeide, ging deze beweging steeds meer in de reguliere legereenheden op. In de begindagen behielden de SS'ers nog het fanatisme dat hen was aangeleerd. Dit uitte zich in een ongekende vechtlust. Helaas uitte dit fanatisme zich ook vaak in oorlogsmisdaden, aangezien fanatici zich nu eenmaal sneller aan wreedheden overgeven dan gewone soldaten. Maar naarmate de oorlog zich verder ontwikkelde, werd het steeds moeilijker de SS'ers van de reguliere soldaten te onderscheiden.

Boven:
Hitlers lijfwacht, de Leibstandarte, kreeg in juni 1939 alseerste toestemming voor het dragen van een wit zomeruniform. Men moest dit eigenlijk dragen vanaf begin april tot eind september, maar buitenceremoniële activiteiten op Berchtesgaden zag men het zelden. De dasspeld was voor het burgertenue.

Onder:
Een paar epauletten van een Waffen-SS infanterie Hauptsturmführer. De manchetband met 'Das Reich' werd gedragen door de tweedeSS-divisie, die bestond uit de SS-VT (Verfügungstruppe) die in Frankrijk gevochten had. Dit opschrift werd veranderd in 'Reich' op de Balkan en werd uiteindelijk 'Das Reich' in Rusland in mei 1942.

Het ZWARTE KORPS

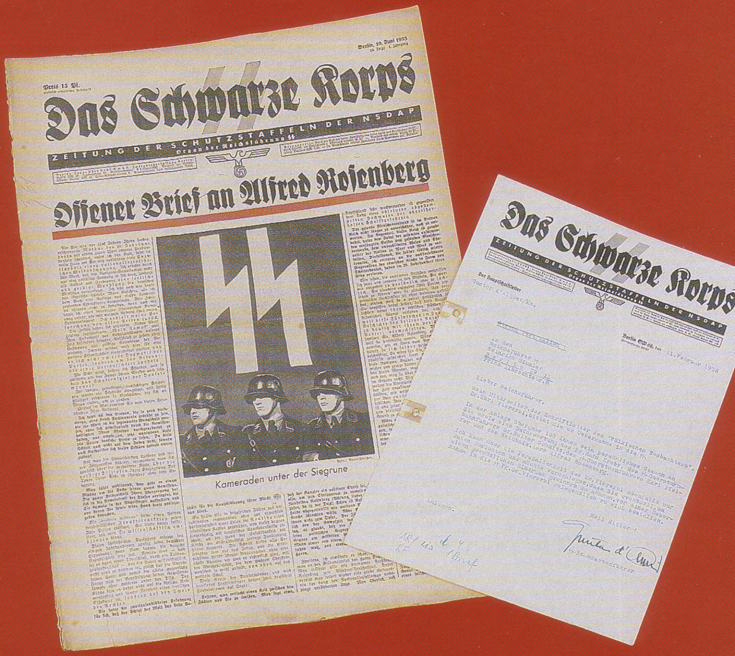

De SS had zich vanaf het begin van de SA onderscheiden door een zwarte pet en eigen emblemen te gebruiken. Toen Himmler op 6 januari 1929 tot hoofd van de SS werd benoemd, werden de verschillen nog groter. Met het volledig zwarte uniform met de zilveren biezen en knopen onderscheidde de SS zich sterk van de bruinhemden van de SA. Bovendien waren de selectie criteria voor de SS veel hoger en werd tijdens de strenge training de nadruk gelegd op loyaliteit aan de Führer. Het was de SS die Hitler in staat stelde het politie apparaat over te nemen toen de Reichstag afbrandde, en het was de SS die de leiders van de rivaliserende SA een kopje kleiner maakte tijdens de beruchte 'Nacht van de Lange Messen'.

Boven:
De meeste onderdelen van de NSDAP hadden hun eigen krant. Sommige daarvan, zoals Der SA-Mann, werden in een grote oplage gedrukt. De SS had Das Schwarze Korps, onder redactie van Guenther D'Alquen. Hoewel de inhoud grotendeels over de raszuiverheid ging waar het voor de SS omdraaide, stonden er in de jaren '30 ook een aantal artikelen in waarin men joden opriep die zich in Israël wilden vestigen.

Linksonder:
Uniformjas van een Scharführer van de Leibstandarte, Hitlers lijfwacht. Op de borst is een gouden sportinsigne van de SA gespeld: in de jaren '30 dienden alleen de fitste mannen bij de SS en de allerbesten daarvan gingen naar de Leibstandarte.

Hieronder:
Zwarte overjas die gedragen werd door een Scharführer bij de 3e Standarte (regiment) van de Waffen-SS, Der Führer. Dit was een van de drie regimenten die tijdens de Tweede Wereldoorlog de kern vormden van de SS-divisie Das Reich.

Boven:
De SS-eenheden behoorden tot de eerste militaire eenheden die camouflage-uniformen gingen dragen. De rangaanduidingen werden opnieuw ontworpen en aangepast aan het camouflage-idee. Deze rangaanduidingen werden op de arm gedragen door een Oberführer in de Leibstandarte (gelijk aan een brigadecommandant in andere legers).

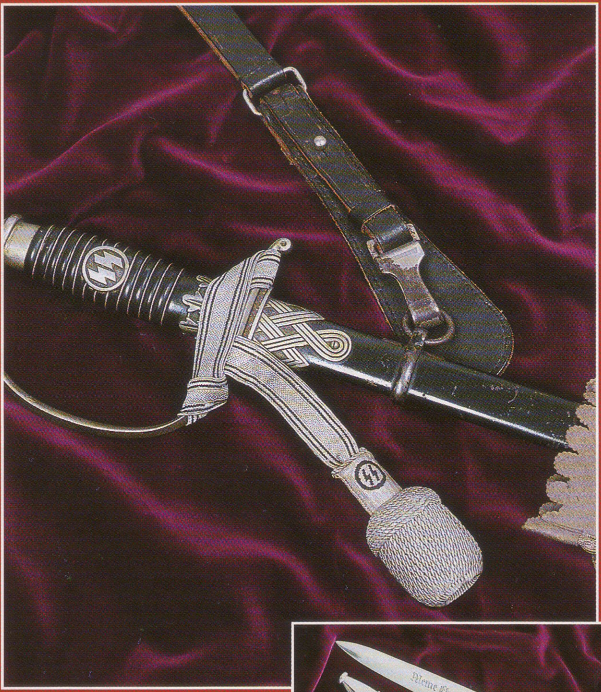

Boven:
Het standaard patroon voor SS-zwaarden werd in 1936 ingevoerd. Officieren kregen niet automatisch het recht er een te dragen: Himmler stond dit alleenmaar toe aan de hogere officieren van de Allgemeine SS en afgestudeerden van de SS-officiersscholen.

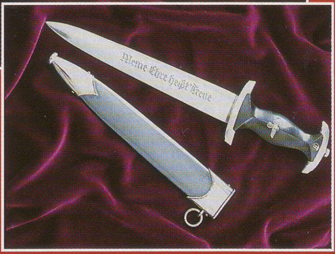

Boven:
Een SS-dolk uit het begin van 1933 met het SS-motto Meine Ehre Heist Treue (Mijn eer is trouw). Vanaf 1936 werden de schedes voor dergelijke dolken met een mooi bewerkte ketting aan de riem gehangen.

Boven:
Het Soldbuch moest men altijd bij zich dragen. Het was het identiteitsbewijs van de SS'er: het bevatte zijn dienstverleden en vermeldde zijn rang, legerplaats en eenheid.

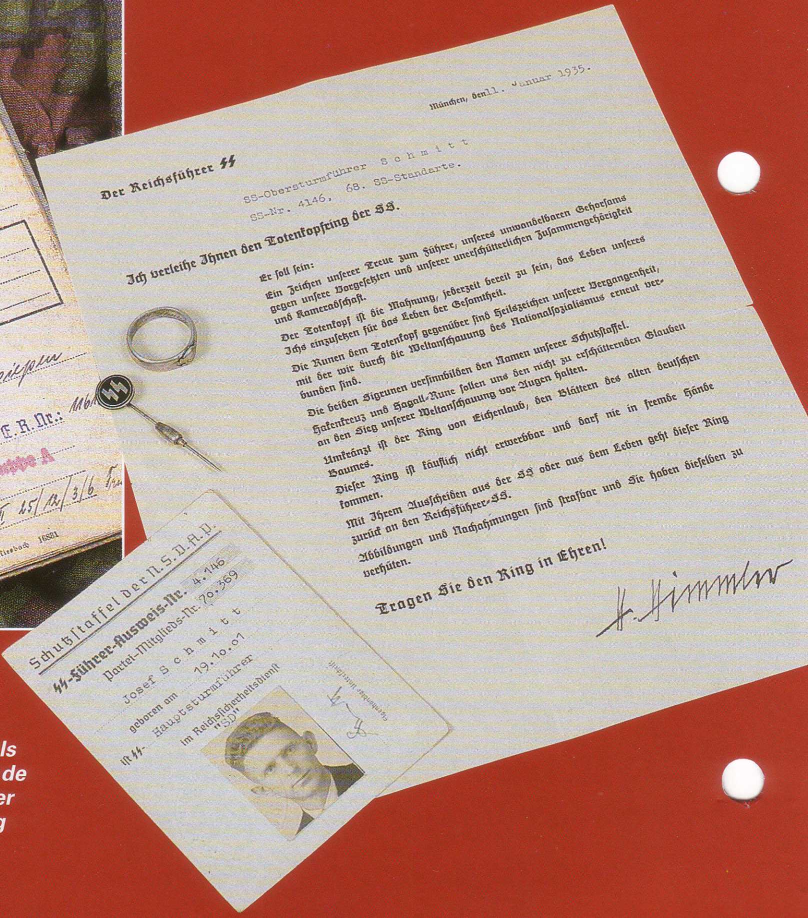

Rechts:
De SS-ringen met een doodshoofd werden aan hogere officieren gegeven ten teken van hun hogeaanzien binnen de SS. Als de drager stierf, mocht de familie de persoonlijke opdracht van Himmler houden, maar de ring moest terug naar de SS.

Frauenschaften

Ondanks het feit dat de werkende bevolking in Duitsland in 1933 voor bijna 40 procentuit vrouwen bestond, hielden de nazi's vast aan de 'drie K's' - Kinder, Kirche, Küche, oftewel kinderen, kerk en de keuken. De plaats voor vrouwen in nazi-Duitsland was absoluut in huis, waar ze de toekomstige leiders en werkers van de nationaal-socialistische staat moesten baren en grootbrengen.

In oktober 1931 werden er Frauenschaften opgericht die tot taak hadden alle vrouwenbewegingen te verenigen in één nationaal-socialistisch Frauenfront. Humanitaire gemeenschappen en organisaties met een democratisch karakter werden beschuldigd van marxisme, aantasting van de gezinswaarden, aanzetting tot abortus en een gebrek aan vaderlandsliefde.

Freikorps

Kleine legertjes van ex-soldaten die in de chaotische jaren na WO I ontstonden. Meestal werden dergelijke bendes opgericht door hun vroegere officieren. Ze kregen de stilzwijgende steun van rechtse overheden om hun frontervaring te gebruiken om communistische pogingen in Duitsland een revolutie tot stand te brengen te onderdrukken. De communisten in Beieren en de spartacisten in Berlijn werden door een Freikorps verpletterd en ook arbeiders die zich in het Ruhrgebied op socialistische basis wilden organiseren werden onderdrukt.

De kleine Reichswehr die Duitsland mocht hebben onder het Verdrag van Versailles maakte ook gebruik van Freikorps als hulptroepen. Kapitein von Schleicher, een stafofficier in de politieke afdeling van het hoofdkwartiervan het Duitse leger, betaalde Freikorps-eenheden in het geheim om aan de oostgrenzen tegen de Polen en Litouwers te vechten. Von Schleicher zoulater generaal worden en rijkskanselier van Duitsland. In 1921 werden de Freikorpsen officieel ontbonden. Veel voormalige Freikorps-leden kwamen naar München, waar ze de eerste leden werden van de Nazi-Sturmabteilung of SA.

Rechts:
Leden van een Beiers Freikorps poseren in 1921 voor de foto. Dit was het jaar waarin deze organisaties ontbonden werden. Velen van hen zouden zich bij de nazi's aansluiten.

Freisler, Roland (1893 - 1945)

Hitlers favoriete rechter. Freisler had tijdens WO I in Russische gevangenschap gezetenen keerde in 1919 naar Duitsland terug waar hij zijn rechtenstudie afmaakte in Jena. Hij werd in 1925 lid van de NSDAP, en werd in 1933 NSDAP-afgevaardigde in de Reichstag. Hij werd minister op het Pruisische ministerie van justitie en werd het jaar daarop benoemd tot staatssecretaris op het rijksministerie van justitie. In 1942 woonde Freisler de Wannsee-conferentie bij waar het besluit tot de Endlösung genomen werd. Later dat jaar werd hij hoofd van het Volksgerichthof, waar hij de racistische wetgeving uitvoerde en duizenden Duitsers veroordeelde wegens landverraad en oppositie tegen de Führer. Onder zijn slachtoffers waren onder andere de jeugdige leiders van de studentenverzetsgroep 'Die weisze Rose', Hansen Sophie Scholl. Freisler is vooral berucht van het proces tegen de leiders van het mislukte complot tegen Hitler in juli 1944. Zijn tirades zijn toen op film vastgelegd. Hij stierf op 3 februari 1945 tijdens een luchtaanval van de USAAF op Berlijn. Op dat moment was hij bezig met een rechtszaak inzake landverraad.

Freundeskreis Heinrich Himmler

De Freundeskreis was een groep rijke industriëlen, verzekeringsmagnaten en bankiers die elke tweede maandag in Berlijn bij elkaar kwamen. Hun beschermheer was Heinrich Himmler. Dit was een sterke, zij het niet-officiële link tussen de politieke meesters van Duitsland en de economische krachten in het land. Zij steunden de nazi-partij in de beginjaren, vooral tijdens de verkiezingen van 1932 en 1933 waardoor Adolf Hitler uiteindelijk rijkskanselier en Führer werd. Tien jaar later financierden zij grotendeels de expansie van de Waffen-SS in 1942 en 1943. Himmler gaf leden van deze vriendenkring een rondleiding in Dachau in 1937. In 1942 werden ze ingelicht over de activiteiten van de SD, waaronder de acties van de doodseskaders aan het Oostfront. Dankzij hun banden met de SS konden zij tijdens de oorlog slavenarbeiders en grondstoffen krijgen.

Frick, Wilhelm (1877 - 1946)

Jurist en een van Hitlers beste vrienden. Hij was politiechef in München toen hij lid werd van de nazi's. Dit was nog voor de mislukte putsch in 1923. Frick was de eerste nazi die benoemd werd tot een ministerspost, in Thüringen in 1930,en toen de nazi's aan de macht kwamen, kreeg hij de belangrijke positie van Reich Minister voor binnenlandse zaken. Op 15 september 1935 kondigde hij de Neurenberger wetten over burgerschap af waar-door het joden verboden werd met Duitsers te trouwen en zij verplicht werden zich te melden. Hij droeg het ministerie voor binnenlandse zaken in 1943 over aan Himmler, omdat hijzelf de vermoorde Heydrich moest opvolgen als rijksprotector van Bohemen en Moravië. In Neurenberg werd hij belast met het opstellen, ondertekenen en uitvoeren van wettendie erop gericht waren joden uit het openbare leven en de nationale economie te weren. Hij werd schuldig bevonden aan misdaden tegen de vrede, oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. Hij werd op 16 oktober 1946 opgehangen.

Boven:
Wilhelm Frick was Hitlers mannetje binnen de politie van München in debegindagen van de NSDAP. Hij was een van de sleutelfiguren bij de wederopbouw van de partij na de putsch in München.

Fritsch,Werner Freiherr von (1880 -1939)

Opperbevelhebber van het Duitse leger van 1934 tot 1938. Von Fritsch, een vrijgezel, kwam uit een familie met een lange militaire traditie. Hij was streng conservatief en ergerde zich aan de wetteloosheid van de collega's van Hitler en de onderdrukking van de burgerrechten door de nazi's. De nazi's beschouwden hem als een potentiële bedreiging en in 1938 gebruikten ze de Gestapo om Von Fritsch te kunnen betrappen met een homoseksuele man. Hoewel Von Fritsch onschuldig was, werd hij door een geheim militair gerechtshof berecht, waarna hij aftrad. Hij werd vervangen door generaal Walther von Brauchitsch. Toen de oorlog uitbrak in 1939, keerde hij als honorair kolonel terug bij zijn cavalerieregiment. Hij kwam tijdens een gevecht bij Warschau om het leven.

Zie ook Geheime Hitlerarchieven
Nummer 11: Hitler en de Generaals

Rechts:
Werner von Fritsch was een generaal van de oude Pruisische school en een obstakel voor Hitler. Nadat hij ten val was gebracht door valse aantijgingen van homoseksualiteit, gefingeerd door de Gestapo, zocht Von Fritsch bewust de zwaarste gevechten op in de Poolse campagne, zodat hij een eervolle dood op het slagveld kon sterven.

Fritsche, Hans (1900 - 1953)

Radio-propagandachef in het ministerie voor volksvoorlichting en propaganda. Hij diende als soldaat in de Eerste Wereldoorlog. Na zijn academische studie werd hij journalist. In 1933 werd hij door Goebbels geworven als hoofd van de nieuwsdienst van het ministerie voor propaganda. Als politiek commentator werd hij bekend bij een publiek van meer dan 16 miljoen mensen. Zijn programma's begonnen metde woorden "Hier spricht Hans Fritsche!" ("Hier spreekt Hans Fritsche!"). Fritsche bleef tot de laatste dagen van de oorlog uitzenden. Hoewel hij tegelijk met de grote oorlogsmisdadigers in Neurenberg berecht werd, was hij nooit meer dan een eenvoudige functionaris. Hij werd daarom ook onschuldig verklaard. Een jaar later verklaarde een Duits denazificatiegerecht hem schuldig aan het aanzetten tot antisemitisme en het aanmoedigen van de Duitsers om door te vechten nadat de oorlog al verloren was.

Rechts:
Door zijn fraaie bewoordingen en heldere stem werd Hans Fritsche beroemd op de Duitse radio.

Fronterlebnis

In het chaotische Duitsland van na de Eerste Wereldoorlog keken veel veteranen met nostalgie terug op hun tijd in de loopgraven. In het burgerleven misten zij de kameraadschap en het gevoel ergens bij te horen dat zij in uniform wel gekend hadden. Fronterlebnis was de stijl waarin men over de Eerste Wereldoorlog schreef. Hierin werden thema's zoals kameraadschap afgewisseld met brute beschrijvingen van gevechten. Deze stroming was populair bij de nazi's. De belangrijkste schrijvers waren Heinz Steguweit, Edwin Eric Dwinger en Werner Beumelburg. De verhaallijn beschreef meestal hoe een groep egocentrische, individualistische soldaten samensmolten tot een "door een eed verbonden groep broeders".

Führerbunker

Het ondergrondse hoofdkwartier vlakbij de Reichskanzlei in Berlijn waar Hitler in maart en april 1945 zijn laatste dagen doorbracht. Het was een enorme bunker van gewapend beton, 20 meter onder de grond. Hij was via een trap vanaf de nieuwe Reichskanzlei te bereiken en hij stond ook in verbinding met de tuinen van de kanselarij. Op de bovenverdieping bevonden zich een eetzaal, keukens, en de vertrekken voor gasten en bedienden. De onderste verdieping had 17 vertrekken, waaronder die van Hitler, Eva Braun en Dr. Goebbels. Hitler trouwde in deze Führerbunker met Eva Braun, waarna ze er samen op 30 april 1945 zelfmoord pleegden.

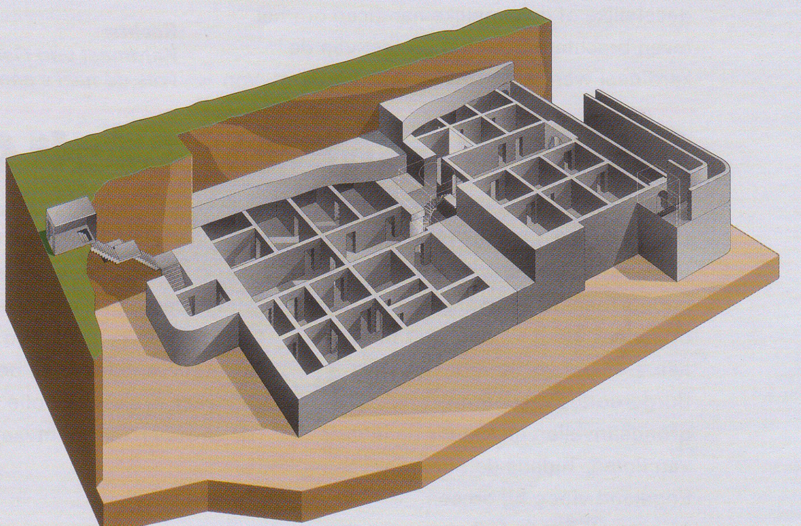

Rechts:
De bunker lag diep onder de straten van Berlijn, onbereikbaar voor de geallieerde en Russische bombardementen. De wanhoop van de nazi-leiders kon hij echter niet buiten houden.

Führerlexicon

Een boek uit 1934 waarin alle belangrijke nazi's opgesomd werden. Zo bevatte het Lexicon de namen van nazi-gezinde strijders, martelaren, juristen, industriëlen, ambtenaren en technologen: belangrijke kennis voor wie wilde profiteren van de nieuwe nazi-staat. Er ontbraken ook namen, zoals die van Joachim von Ribbentrop die indertijd nog geen rol van betekenis speelde. Hoewel er ook minder belangrijke figuren in het boek stonden, werden er helemaal geen vrouwen in vermeld, omdat de partijleiding volledig uit mannen bestond.

Führerprinzip

Het *Führerprinzip* of 'Leiderschapsprincipe' lag ten grondslag aan de nazi-staat. Hitler schetste dit concept al in *Mein Kampf*, waarin hij uitlegde dat het nieuwe Duitsland een totalitaire staat moest zijn waar de leider alle macht had. Hij zei "Elke man zal adviseurs hebben om hem te helpen, maar de beslissing wordt door één man genomen." De Führer stond aan het hoofd van een piramidestructuur. In het Organisatiehandvest van de NSDAP stond, "De Partij is de orde van Führers. Alle Politieke Leiders worden aangesteld door de Führer en zijn verantwoording schuldig aan hem. Zij hebben de totale macht over de lagere rangen"

Funk, Walther (1890 - 1960)

Voormalig rechtenstudent en financieel journalist die van 1937 tot 1945 Minister van Economische Zaken en President van de Reichsbank was. Hij werd tijdens de Eerste Wereldoorlog afgekeurd voor militaire dienst. In de jaren 20 werd hij een felle antimarxist. Via Gregor Strasser kwam hij bij de nazi's terecht. Hij werd in 1931 lid van de partij en werd in 1933 rijksperschef. In 1937 volgde hij Hjalmar Schacht op als Minister van Economische Zaken. Schacht noemde hem "een onschuldige homoseksueel en alcoholist". Tijdens zijn proces in Neurenberg betuigde hij spijt en verklaarde hij niet schuldig te zijn aan oorlogsmisdaden. Hoewel hij inderdaad joodse vrienden beschermd had, was hij ook verantwoordelijk voor het opstellen van de wetten waarmee de joden in 1938 uitgesloten werden van het bedrijfsleven. Verder zou hij betrokken zijn bij de verduistering van joodse eigendommen die door de SS op rekening van 'Max Heiliger' in bewaring werden gegeven. In 1945 was hij verworden tot een alcoholist die ook nog aan een geslachtsziekte leed. Hij werd tot levenslang veroordeeld, maar werd om gezondheidsredenen in 1957 vrijgelaten.

Galen, Clemens August Graf von (1878 - 1946)

Kardinaal en bisschop van Münster die in 1933 een geschrift uitvaardigde tegen de rassenleer van de nazi's en in 1934 een kritiek publiceerde op Rosenbergs 'Mythe van de 20e eeuw'. Hij uitte openlijk kritiek op de nazi-regering. In 1941 sprak hij zich uit tegen het euthanasiebeleid onder het mom waarvan de nazi's op grote schaal mensen met een zware geestelijke of lichamelijke handicap om het leven brachten. Door het protest van de kardinaal werd het programma stopgezet. Von Galen werd daarop in de gaten gehouden door de Gestapo en zijn kerkdiensten werden vaak verstoord. Na de mislukte aanslag op Hitler in juli 1944 werd hij enige tijd in Sachsenhausen gevangen gezet.

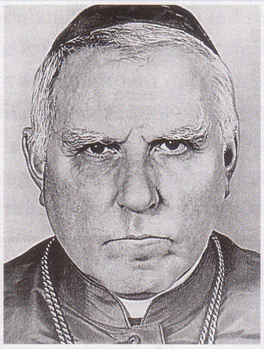

Rechts:
Kardinaal von Galen, de 'leeuw van Münster', was de nazi's een doorn in het oog.

Galland, Generaal Adolf (1911 - 1996)

Gevechtsvlieger en commandant bij de Luftwaffe van 1941 tot 1945. Galland trad in 1932 bij Lufthansa in dienst als piloot. Toen de Luftwaffe in 1935 werd opgericht, sloot hij zich daar direct bij aan. Galland vocht in de Spaanse Burgeroorlog en voerde grondaanvallen uit tijdens de invasie van Polen. Tijdens de Slag om Engeland vloog hij op een Messerschmitt Bf 109 als *commodore* van JG 26 en boekte hij een indrukwekkende reeks overwinningen. Hij was de tweede Luftwaffe-piloot die het Ritterkreuz met eikenbladeren, zwaarden en diamanten kreeg. Nadat Werner Mölder in november 1941 stierf, kreeg Galland de leiding over de jachteskaders van de Luftwaffe, en een jaar later, op zijn dertigste, werd hij bevorderd tot *generaal-majoor*, de jongste ooit in de Duitse strijdkrachten. Nadat hij door Goering in 1945 uit zijn functie van generaal werd ontheven, ging Galland weer terug in actieve dienst in een nieuw Me 262-straalvliegtuig. Volgens een officiële opgave van de Luftwaffe won hij 103 luchtgevechten. Na de oorlog bouwde hij weer een succesvolle carrière op in de commerciële luchtvaart.

Rechts:
Adolf Galland, die gek was op vrouwen, dure sigaren en goede cognac, veranderde in de lucht in een dodelijke piloot. Deze innovatieve, agressieve tacticus was een van de grote leiders van de Luftwaffe.

Gau, of gouw

De grootste territoriale eenheid in nazi-Duitsland. Na 1930 kwamen de gouwen in grote lijnen overeen met de oude kiesdistricten voor de Reichstag. Na 1938 werden er ook gouwen ingesteld in Oostenrijk en Tsjecho-Slowakije. Toen de oorlog uitbrak, waren er in totaal 43. De 43e was de *Auslands*-organisatie voor Duitsers die in het buitenland woonden. Deze gouw werd vanuit Berlijn bestuurd door Gauleiter Ernst Wilhelm Bohle. De Gauleiters werden door Hitler persoonlijk benoemd en rapporteerden rechtstreeks aan hem.

De gouwen waren weer verdeeld in *Kreise* onder leiding van Kreisleiter. *Kreise* werden weer onderverdeeld in *Ortsgruppe* (lokale groepen) die in de steden verder onderverdeeld werden in *Zellne* (cellen) op straatniveau.

Gelb, Fall

De codenaam voor de invasie van Nederland, België en Frankrijk in mei 1940, gebaseerd op het Schlieffenplan dat door het Duitse leger in 1914 werd toegepast. Nu lag het zwaartepunt van de Duitse troepen echter niet op de rechterflank om dan via het vlakke Belgische landschap naar Parijs op te rukken (hetgeen de geallieerden verwachtten), maar kwam de beslissende slag vanaf de linkerflank en rukten de Duitse pantsertroepen op via de beboste heuvels van de Ardennen. Van daaruit waaierden ze uit naar het westen en het noorden (naar de Kanaalkust) om de Britse en Franse legers af te snijden.